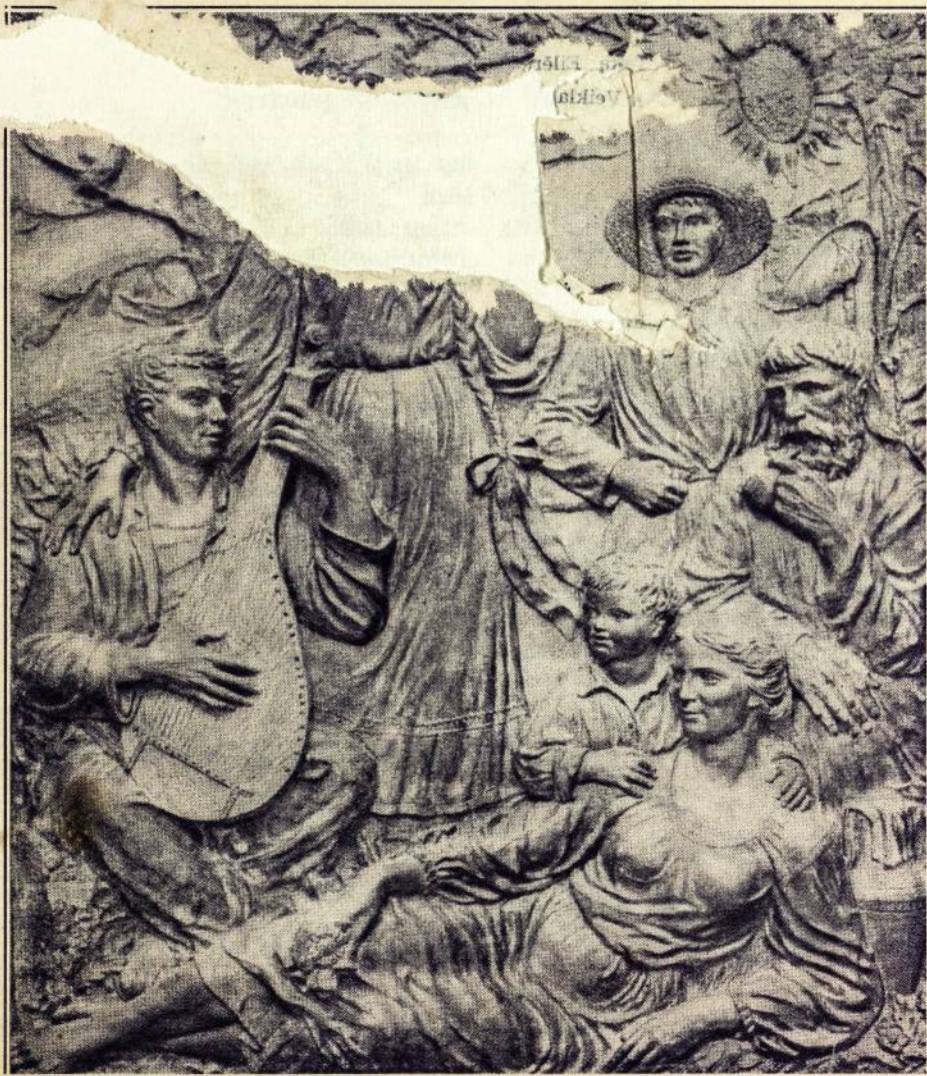

SVIESA

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1939

Metai VI

LAIMINGA NAUJOS SANTVARKOS ŠEIMA
(K. P. Bulgino piešinys)

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Wo
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba,
L. Prūseika; Managing Editor. Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,
under the Act of March 3, 1979.

TURINYS:

Šalis Sveikų-Laimingų Kūdikų	1
Džiaugiesi Beskindamas Taką. Eilėraštis. St. Jasilionis	
P. Višinskio Gyvenimas ir Veikla	
Faktai Apie Šių Dienų Ameriką	8
Rasiniai ir Tautiniai Skrtumai	9
Jaunystės Siela ir Jos Pailaptys. M	10
Vėjo Dainos. Eilėraštis. V. Kuola	11
Mūsų Teorija: Kelrodys į Kovą	12
Žalgirio Skerdynės Vaizdai	15
Pavasarij. Eilėraštis. J. Ceikauskas	15
Filosofija ir Jos Vieta Gyvenime. Prof. Howard Selsam	16
Benvenuto Cellinio Gyvenimas. K. Petrikienė	18
Lietuvos Žemės Reformos Padėtis	20
Draugams. Eilėraštis. Draugas	21
Lietuvos Rašytojų Suvižiavimas. Paveikslas	22
“Ūkanų” Vieta Mūsų Literatūroj. Osk. Breivė	23
Betėvis. Apysaka. Barzdyla (Jonas Biliūnas)	28
Žingsniai Prie Tėvo Kapo. Eilėraštis. Julmis	31

Lietuvos TSR
VALSTYBINĖ
BIBLIOTĖKA

7103

ŠVIESA

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATŪROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Kaina metams \$1.00; Pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškiaučius, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruseika.
Atsakomąsias redaktorius: A. Bimba

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1939

Metai VI

ŠALIS SVEIKŲ-LAIMINGŲ KŪDIKIŲ

Dr. William Schmidt apie Sovietų Sąjungos Vaikų
Sveikatos Priežiūrą ir Medicinos Padėtį

KAIP tik sugrįžau iš Sov. Sąjungos, tai daugelis prašė mano "įspūdžių" apie tenykštę mediciną, o ypatingai apie metodus, vartojamas kūdikių sveikatingumui. Pageidaujami buvo trumpi paaiškinimai, vienu kitu sakiniu. Suprantama, tai negalimas dalykas. Sovietų Sąjunga yra milžiniška šalis...

Nors Sovietų Sąjungoje sveikatingumo darbas turi visoje šalyje vienodą užduotį, tačiau ta užduotis nevisur vienodai vykdoma. Tatai priklauso nuo vietinių sąlygų, reikalingumo ir išgalėjimo įvairaus sveikatingumo darbo. Kiek galiu spręsti iš mano ten penkių savaičių važinėjimo ir patyrimų, tai pačiam pamate dalykas visur yra tas pats: nematysi skirtumo tarp Maskvos ir Tifliso, arba tarp miesto ir miestelio.

Suvisuomeninta medicina, kaip ji dabar praktikuojama Sovietų Sąjungoje, yra paremta lygiu visų savo šalies žmonių **ne-mokamu** aptarnavimu, dėjimu didžiausios svarbos ligų **išvengimui** ir **planinga** programa žmonių sveikatos apsaugojimui. Tie pamatiniai supratimai labai aiškiai atspindi elgėsiuose ir santykiuose gydytojų su jų prižiūrimais ligoniais arba nesveikuojančiais. Ir tie įvairiai pasireiškia bendrumo santykiai, mano supratimu, yra labai charakteringu dalyku Sovietų Sąjungos medicinoje.

Vaikų Ligoninėje, Tiflise, mane suintereso savo nuolatinis motinų buvimas ligoninėje prie savo sergančių vaikučių, kurių sveikata nebuvo kritiškoje padėtyje, o tik šiaip sau sirguliavo. Motinoms ten buvo duodama visi galimi parankumai: ligoninės drapanų priėmėja priėmė jų viršutines drapanas, joms ten buvo paruošta valgykla ir tt.

Ligoninės, Motinos ir Sergą Kūdikius

Šviesoje mano patyrimų, man išrodė tokis dalykas keistoku. Abelnas supratimas pas mus yra, kad motinos neprivalo būt ligoninėje su sergančiais savo kūdikiais. Suprantama, jeigu ligonis turi privatišką kambarį, tai jau kitas dalykas: tokiame atsitikime motina gali būt prie savo kūdikio be jokio klausimo. Bet buvimas motinų tų vaikų, už kuriuos ligoninė negauna mokėt arba gauna labai mažą atlyginimą pas mus aprubežiuotas tam tikromis valandomis. Visa tai aš suminėjau tos ligoninės direktoriui ir paprašiau, kad jis paaiškintų man savo nusistatymo reikšmę.

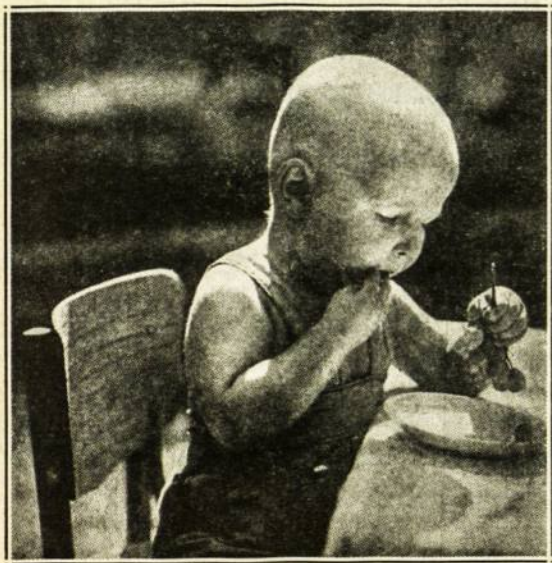
"Visųpirmą," jis sakė man, "mes neturime privatiškų ir labdarybės ligonių. Visi mūsų ligoniai yra lygūs ir turi lygią teisę gauti ligoje tokį aptarnavimą, kokį mes tik išgalime jiems duoti."

“Ar jūs manote, kad motinų buvimas ligoninėje prie savo sergančių kūdikių turi bent kokią praktišką vertę?” paklausiau direktoriaus.

“Pas mus taip daroma todėl, kad pačios motinos įgustų kūdikių priežiūros darbe. Motina, kurios kūdikis dar prie krūčių, suteikia reikalingą patogumą ligoninėje pačiam kūdikiui; ji jį prižiūri iki jis visiškai pasveiksta. Prie suaugusių kūdikių motinos ligoninėje nebūtinai reikalingos.”

“Tai kodėl jūs ir tokioms leidžiate čia būti?”

“Todėl, kad jos matytų, jog jų kūdikiai yra tinkamai prižiūrimi ir aptarnaujami. Jos čia pabūna keletą dienų ir pačios persitikrina, kaip gydytojai ir slaugės prižiūri kūdikius. Tuomi jos gauna supratimą, kaip ir ką mes darome, pasiliuosuoja nuo neišmintingos baimės ir nepasitikėjimo ligoninėmis.”

Jis auga gražioje priežiūroje

Kaip matome, su tuo pamatiniu supratimu, kad ligoje kiekvienas kūdikis privalo gauti lygų ir geriausią aptarnavimą, kokis tik galimas, sykiu seka galimybė kiekvienai motinai patenkinti savo motiniškus jausmus: turėti sau motinišką malonumą ir dvasinį ramumą. Žodžiu, rūpinamasi ne tik sergančiais kūdikiais, o ir jų tėvų geriu.

Vaikų Sveikatingumo Įstaigos

Mano apsilankymas dviejuose vaikučiams skiriamose stovyklose, vadinamose **artek**, kurių viena yra netoli Jaltos, o kita—Odesos, mane įtikino, kad tos stovyklos yra tikru pavyzdžiu apsaugojimui vaikučių sveikatos. Tie sveikatingumo centrai yra dėl tokių vaikučių, kurie nėra ligoniais, bet reikalingi tam tikros priežiūros maitinime ir poilsyje. Vaikučiai, kurie turi kokias chroniškas ligas arba dar nėra atsigriebę iš po kokios ligos, tokie padedami į specialiai tam skiriamas gydyklas. Gi šitos stovyklos-**artekai** yra vien vaikučių sveikatos centrai plačiausia to žodžio prasme. Jos sergsti sveikų vaikučių sveikatą.

Kuomet 1936 metais pasigirdo, kad arti 4 milijonai vaikučių suimta į stovyklas, tai maniau jas esant labai milžiniškomis, panašiomis į barakus. Bet tai mano klysta. Tiesa, tie taip vadinami **artekai** yra dideli ir erdvūs, apima po aštuonis ketvirtainiškus kilometrus, turi po 950 lovų. Bet nieko panašaus į barakus. Atskiri miegojimui kambariai turi po 10-12 lovų; valgytuvėse sustatyta ne daugiau keturi stalai. Žaidimų plotuose ir pajūrio pakraščiuose žaidžia sudarytos atskiros grupės iš 25-30 vaikučių. Atskirai imant, vaikučiai vasaromis ten išlaikomi vidutiniai po 45 dienas į metus; o žiemomis—du mėnesius.

Ukrainoj **artekas** taipgi yra žinomas kaip apskritų metų vaikučių sveikatingumo vieta. Atskirai imant, vaikučiai ten buvoja tik vieną mėnesį; bet reikalui esant, jie ten laikomi du mėnesius ir ilgiau.

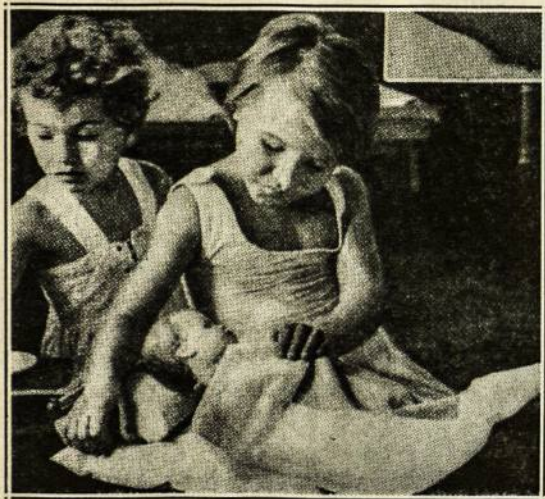
Pirm siunčiant į **arteką**, vaikučiai išegzaminuojami vietos gydytojų; priimant į **arteką**, vėl peržiūrima jų sveikatos stavis. **Artekams** vadovauja sveikatos, mokslo ir poilsio ekspertai. Tų ekspertų nuolatinis rūpesčius yra prieauglio sveikatingumas. Todėl ir tos vaikų stovyklos-**artekai** nėra suprantamos kaip “proga pasišalinti iš miesto”; jos yra kaip tikras pasiaukojimas vaikučių sveikatingumo pakėlimui. Ten duodama kai kuriems reikalingas poilsis, pritaikintas maistas, reikalin-

ga mankšta ir t. p., žiūrint, kas ir kam reikalinga.

Kuomet, po išbuvojimo arteke paskirto laiko, kūdikis gražinamas namo, jis gauna mažą knygutę, kurioje sužymėta jo sveikatos stovis, protiniai gabumai, palinkimai ir tt. Jis pavedamas vietinio gydytojo tolimesnei jo priežiūrai.

Kuomet aš sakau "tolimesnei priežiūrai," tai turiu mintyje nuolatinį kūdikio sveikatos dabojimą, paremtą ant nuolatinio jo sveikatos egzaminavimo ir tinkamo medikališko aprūpinimo, jeigu jis susirgtų.

Kaip jau žinome, Sovietų Sąjungos medicina yra užsibrėžus laiks nuo laiko egzaminuoti visų savo gyventojų sveikatos stovį. Bet kol kas tas dar nevisiškai įvykdoma. Tačiau, kiek tas liečia kūdikių sveikatą, tai jau pilnai atlikta.

Vaikų darželyje

Džiaugiesi Beskindamas Taką

Kai tamsiosios skraistės mūs dieną
apgaubia,
ir vėjas kai liaujasi dvelkti,
krūtinėj šviesa nenustoja žibėti—
ir naktį jėgas gali telkti.

Jėgas, kurios šluotų tamsinantį rūką,
ir baimės šešėlius vaikyčių,
jėgas, kurios ruošęsi—eitų sutikti
pakilsiančią saulę iš ryto.

Tamsinančios skraistės nustelbti negali
jėgų, ką krūtinėj įkaito;
širdis dar skubiau naujais sąmojais
plaka—
dienas tik minutomis skaito.

Krūtinės troškimai ir atbalsį randa—
tos liepsnos vieningos vis plinta:
prieš juodas skraistes ir prieš pilką
miglyną,
minčių žiburiai užušvinta!

Šypsaisi ir tęsi kilningąjį darbą,—
aušra tau minty jau išaušo;
krūtinės jėga skerspainingąjį kelią,
priėjus, suardo—sudaužo!

Valio! tu tari draugui ranką betiesdams,
džiaugiesi beskindamas taką
dėl saulės, kuri tau teises atgabena,—
minčia įžvelgi, kaip ji teka!

St. Jasilionis.

P. VIŠINSKIO GYVENIMAS IR VEIKLA

Lietuvos Atgimimo Veikėjas ir Literatas, Priešas
Caro Valdžios ir Draugas Visų Prispaustųjų

DR. A. PETRIKA

POVILAS Višinskis gimė 1875 m. birželio 15 d. Jo tėvas Adomas turėjo 25 dešimties žemės Ušnėnų kaime, Šiaulių apskrityje, Kauno krašte.

Baigusį pradžios mokyklą, Povilą tėvas 1886 m. nuvežė į Šiaulių gimnaziją, o išėjusį keturias klases—jau rengėsi vežti į dvasinę seminariją. Mat, Povilą, kaip ir daugumą to laiko jaunuolių, tėvai buvo skyrę į kunigus eiti. Tačiau pasirodė, kad Povilas dar perjaunas į seminariją stoti, vos šešioliktus metus bepradedąs. Tas ir suardė tėvo planus. Noroms, nenoroms teko dar metus leisti į gimnaziją, “kad neužmirštų ir to, ką buvo išmokęs,” anot paties tėvo. Be to, šie penktieji metai tėvui nedaug ir lėšavo, tik sūnaus išlaikymas; nuo mokesčio už mokslą Povilas, kaip geras mokinys, buvo atleistas.

Išėjęs penkias klases Povilas jau atsisakė važiuoti į dvasinę seminariją, nes buvo labai susidomėjęs mokslu, o kunigų luomas jį visai netraukė. Tėvui toks sūnaus “užsispyrimas” nepatiko ir todėl atsisakė jį rėmęs. Povilui betgi tėvo parama nebuvo nei reikalinga: užsidirbo, kad ir sunkiai, sau gyvenimą pamokomis. Einantį aštuntą klasę gimnazijos administracija paskyrė bendrabučio globėju, tai nei kambarys jam nieko nelėšavo.

Višinskis švietė kiek įmanydamas ne tik save, bet ir kitus. Parvažiuodamas atos togų parūpindavo knygelių ir savo kaimynams. Savo artimiausiai kaimynei Julijai Žymantienei-Žemaitėi jis parveždavo ne tik lenkiškų knygų, bet ir lietuviškų. Jis jai aiškindavo, kaip tas lietuviškas knygeles ir laikraščius Prūsiose spausdina, kaip slapta knygnešiai jas į Lietuvą pargabena ir kaip nelegaliai jas čia platina. Beskaitydama lietuviškus raštus Žymantienė pamėgo lietuvių kalbą ir, Višin-

skio raginama, pradėjo pati rašinėti. 1893 m. ji jau parašė vaizdelį “Piršlybos,” kuris, ištaisytas, tilpo sekamų metų lietuviškame kalendoriuje pamainyta antrašte—“Rudens Vakaras.”

Žemaitė savo memuaruose labai šiltai prisimena Povilo Višinskio jaunatvę ir pri-

Povilas Višinskis (1875-1906)

sipažįsta, jog jis pirmas supažindino ją su lietuviškais raštais ir padarė ją rašytoja.

Pabaigęs gimnaziją, 1894 m. P. Višinskis išvažiavo į Petrapilį (dabartinio Le-

ningrado) universitetą ir įstojo į gamtos mokslų fakultetą. Studijuoti pasirinko gamtą ir geografiją. Pinigų iš tėvo negavo, tat reikėjo pačiam pamokomis užsidirbti. Besikursdamas gavo džiovą ir teko važiuoti į Krymą gydytis. Besigydydamas ir mokėsi.

Višinskis mokė rašyti ne tik žemaitė, bet ir šatrijos Raganą (Mariją Pečkauskaite). Ji, kaip ir žemaitė, taipgi siuntinėjo Višinskiui savo rankraščius ir prašinėjo jo patarimų. Ir ją Višinskis lietuviams buvo "atradęs": iš sulenkėjusios dvaro panelės padarė lietuvių rašytoją.

Šatrijos Raganos raštuose yra daug autobiografinio, tikrovinio elemento. Todėl tarp jos herojų ne vienoje vietoje užtinki ir Povilo asmenį. Pav., "Viktutėje" Jonas, tai niekas daugiau, kaip Višinskis; Viktutė gi— pati autorė.

Nemažai įtakos Višinskis turėjo ir kitai lietuvių beletristei, Lazdynų Pelėdai (Sofijai Pšibiliauskienei).*) Iš jos laiškų Višinskiui matyt, kad jis jai davė naują idealą, demokratinės lietuviybės idealą. Jis mokė ją rašyti, davinėjo jai patarimus gyvu žodžiu ir raštu.

P. Višinskis, kaip žmogus, buvo gana tauri asmenybė. Visur ir visados jis stengėsi reikale kiekvienam padėti: jis organizavo ir mokė "Varpui" bei "Ūkininkui" bendradarbius, jis dirbo "Žiburėlio" draugijai, kuri rūpinosi šelpimu neturtingų moksleivių, etc. Net tėvui, kuris jį, atsisakiusį stoti į seminariją, tiesiai sakant, atstūmė—stengėsi kiek galėdamas padėti.

Višinskis rūpinosi ir kad kiek geriau pažintų vienas antrą Lietuvos rašytojai. Taip va 1897 m. vasarą jis įprašė medicinos studentą Petrą Avižonį, kad jis nuvežtų žemaitę į Joniškėlį, kur gyvena rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė.

P. Višinskis 1898 m. buvo jau paskutiniame kurse ir būtų galėjęs baigti universitetą. Vienok karjera jį neviliojo: jis buvo nusistatęs, kad visų lietuvių yra pareiga įsigijus mokslo grįžti į Lietuvą ir ten

skleisti tarp savo žmonių apšvietą. Jis, kaip ir jo draugas Jonas Biliūnas, manė, kad ir be diplomo galima tinkamai žmonėms tarnauti. Taigi nelaukęs nei valstybinių egzaminų—grįžo Lietuvon ir išitraukė į visuomeninį darbą: mokė apylinkės vaikus, rašinėjo "Varpui" bei "Ūkininkui" ir t.t.

Dalyvavo Višinskis 1899 m. ir pirmame viešam lietuvių suruoštam spektaklyje Palangoj. Jis ten ne tik kad vaidino, bet ir ruošimu jo turėjo nemažai rūpintis. Dėl to net kratos susilaukė, nors nuo arešto ir išsisuko.

Varpininkų Vadas

Mirus dr. Vincui Kudirkai, P. Višinskis tapo faktinuoju Lietuvos varpininkų vadu. Jis dirbo komitetuose, jis jų suvažiavimams duodavo toną, jis ir suvažiavimo tarimų pravedimu rūpinosi. Nors "V-po" ir "Ū-ko" formalė redakcija ir buvo Tilžėje, tačiau faktinoji redakcija buvo P. Višinskio rankose: jam teko surinkti visą medžiagą, ją sutvarkyti ir tik tada pasiųsti į Prūsus. Dėl to V. Putvinskio dvare, Šilo Pavėžupy, kas mėnesį susirinkdavo Višinskio vedama redakcinė komisija, kuri perskaitydavo ir išdiskusuodavo visą kalbamiems laikraščiam skirtą medžiagą. Jo padėjėjais buvo žemaitė, A. Janulaitis, J. Juškytė, poetas Jovaras, V. Putvinskis, V. Mickevičius-Kapsukas ir kiti.

P. Višinskis buvo jaunesniųjų varpininkų vadas, jų nuominių reiškėjas. Jis buvo griežtos kovos su valdžia šalininkas. Jis nesutiko su dešiniaisiais varpininkais, kurie ragino tik kultūrinti lietuvius valstiečius, kelti jų ekonominį ūkį ir neerzinti valdžios. Višinskis tokius "kultūrtegerius" klausė: "kiek bus naudos Lietuvai, jeigu mes mokysime ūkininkus tiktai gyvulius veisti, dirvas tręšti ir kiaules penėti? Lietuvai tuo laisvės neiškovosime." Todėl jis 1901 m. "Varpo" 5 ir 6 nr. rašė savo paskilbusį straipsnį "Credo" (tikiu), kuriame aiškino, kokia turėtų būti varpininkų programa. Jis stėjo už nepriklausomą Lietuvą, bet, kol kas, sutiko tenkintis

*Lazdynų Pelėdos psedonimu rašė dvi seserys Ivanauskaitės: Sofija Pšibiliauskienė ir Marija Lastauskienė. Sofija mirė 1926 m., o Marija dar gyva.

ir plačia autonomija, sueinant į federatyvinę sąjungą su kitomis autonominėmis Rusijos tautomis. Be kita ko Višinskis savo straipsnyje sakė:

Mūsų idealas: laisva, nepriklausoma Lietuva, nusikračiusi svetimų ir savų despotų, pamynusi po kojų tamsybes, išvien su kitomis laisvomis tautomis rūpinasi pagerinti savo ekonomišką būvį ir žengia pirmyn...

Mūsų didžiausias pirmučiausias priešas—valdžia...

Kas mūsų priešas? Ar maskoliai, ar maskolių despotiška valdžia? Ar mes turime teisę neapkęsti gudo, kurs nėra viršininkas, valdžios tarnas ir jos idealų išpažintojas? Kas nori mus praryti: ar maskolių tauta, kaip tauta, ar maskolių cariška popiška valdžia?

Ne, mes ne tik neturime teisės neapkęsti maskolių tautos, bet privalome eiti išvien su jos apšviestūnais prie vieno siekio—apšviesti žmones ir su jų pagalba nuversti despotišką valdžią... Laikas gi suprasti, kad nors caru paliktų mužikas—bus mūsų priešas, o ne draugas, nežiūrint į tai, kad jis yra mužikų veislės.

Gi tų pačių (1901) metų "Varpo" 9-10 nr. Višinskis vėl rašė:

Dabartinį ekonominį surėdymą pripažįstame per netikusį. Ateityje matome ekonomišką gyvenimo palengvinimą per įgijimą politiškos laisvės, žmogaus ir piliečių teisių, panaikinimą luomų, nacionalizaciją žemės ir darbo įrankių.

Tatai tik tolimoje ateityje tegali įvykti ir tati kaip migloje šmėkšo. O dabar tuojaus reikalaujame streikų laisvės, suteikimo darbo kiekvienam darbininkui, aprūpinimo darbininkų senatvėje, ligoje, nelaimėje; kad nei vienas įstatymas, nei vienas sumanymas—nei viena darbininkų gyvenimo permaina negalėtų įvykti be pačių darbininkų atstovų sutikimo.

P. Višinskis buvo patriotas, bet ne šovinistas. 1902 m. Lietuvos demokratai sutvėrė savo partiją, bet į savo programą neįdėjo Višinskio siūlomų radikališkesnių punktų, kaip "perdaug socialistiškų."

**"Vilniaus žinios" ir
"Lietuvos Ūkininkas"**

1904 m. pradėjo Vilniuje eiti pirmas lietuvių dienraštis "Vilniaus Žinios," leidžiamas inžinieriaus Petro Vileišio. Leidėjas pakvietė redakcijoje dirbti ir Povilą

Višinskį. Be Višinskio, "Viln. Žinių" redakcijoje dirbo Jonas Vileišis (Petro brolis), kalbininkas Jonas Jablonskis ir buvęs "Varpo" redaktorius Jonas Kriaučiūnas, kurį pats Višinskis iš Varšavos parsivežė.

Išaušo 1905-tieji metai. Pakilo revoliucijos banga visoje Rusijoje. Subraškėjo caro sostas. Rusams baisiai nesisekė kariauti su japonais: aišku buvo, kad caro armija karą pralaimės. Nuaidėjo revoliuciniai šūkiai ir per Lietuvos lygumas. Vilniaus ir kitų miestų socialdemokratai ir visi kiti pažangūs žmonės stojo į revoliucijos pusę. Višinskis norėjo kelti revoliucinį ūpą ir per "Vilniaus Žinias". Bet P. Vileišis išsigando tokios Višinskio taktikos; jis pabijojo, kad valdžia neuždarytų jo laikraštį. Su Višinskio kairiąja taktika nesutiko ir J. Kriaučiūnas, jis rėmė P. Vileišį. Tada Višinskiui kitokios išeities neliko, kaip tik resignuoti; jis negalėjo pakeisti J. Kriaučiūno dešiniai šovinistinės taktikos. Kartu su Višinskiu iš redakcijos išėjo ir J. Jablonskis.

Pasitraukęs iš "Viln. Žinių" redakcijos, Višinskis užsiėmė vien literatūros darbu: rašė užsienyje einantiems "Varpui" bei "Ūkininkui" ir, kartu su kitais, įsteigė "Šviesos" bendrovę knygoms leisti. Parašė šiuo kartu dar ir kelias knygeles.

1905 m. Višinskis dalyvavo Rusijos žemietijų ir miestų veikėjų Maskvos suvažiavime, kurį sušaukė Rusijos konstituciniai demokratai (kadetai), ir lietuvių Vilniaus Seime.

1905 metais varpininkai sustabdė Prūsiose einančius "Varpą" ir "Ūkininką" ir tų pačių metų pabaigoj pradėjo leisti Vilniuje "Lietuvos Ūkininką," kurio atsakomuoju leidėju pasirašė Jonas Vileišis. P. Višinskis suredagavo pirmuosius du jo numerius. Bet čia prasideda intrygos: įvyksta demokratų partijoj pasidalinimas, jeigu ir ne aiškus skilimas—kairesnieji demokratai susiburia į Lietuvos valstiečių sąjungą, nors formaliai ir pasilieka demokratų partijos dalimi. Dešiniams demokratams vadovauja A. Smetona su J. Bagdonu, o kairiesiems P. Višinskis ir Bortkevičiai. Dešiniams laimėjus did-

žiumą Centro Komitete, "Liet. Ūkininką" redaguoti paėmė A. Smetona, vietoj atsisakusio P. Višinskio. Laikraštis visai sudėsinėjo. Vėliau, kairesnieji demokratai laimėjo didžiumą partijos vadovybėje ir F. Bortkevičienei buvo pavesta sudaryti savo krypties redakciją. Ji kvietė Višinskį grįžti į "Liet. Ūk." redakciją, bet jis jau buvo rimtai susirgęs, ir todėl negalėjo prie "Liet. Ūkininko" grįžti.

Liga ir Mirtis

1905 metų pradžioj Višinskis vedė Juzefą Mikuckaitę. Jo liga vis didėjo. Kai 1906 m. F. Bortkevičienė kvietė Višinskį grįžti prie "Liet. Ūkininko", jis jai atsakė, kad liga jau pertoli nuėjusi ir gydytojai liepia būtinai išvažiuoti į Italiją gydytis, o jis pinigų neturi. Abu juodu su žmona grįžo į Vilnių. Draugų patiriamas ir jų pinigais aprūpintas, jis sutiko važiuoti į Alpių kurortą (Merane, Šveicarijoj), pas tūlą Bortkevičienės pažįstamą džiovininkę. Bet jis vis delsė, nenorėjo išvažiuoti, kol jo jauna žmona pagimdys kūdikį.

Galiau kovo mėnesį vis tik išsirusė. Dėl spausdinių dar buvo sustojęs Tilžėje ir Berlyne. Tuo delsimu jis nepataisomai sau pakenkė: persišaldė, gavo greitąją džiova ir pasirgęs šešias savaites Berlyne, Merano visai nepasiekęs,—1906 metų balandžio 26 dieną mirė...

Paskutinėmis gyvenimo valandomis į Berlyną nuvyko jo žmona, bet Višinskis jau kliedėjo, susikalbėti su juo jau buvo sunku. Vieno jis teprašė, tai kad jį ten nepaliktu. Pildydami jo norą, draugai parvežė jo palaikus į Vilnių, kur stotyje sutiko jį būriai ten gyvenusių lietuvių. Mirė jis, kaip tikras laisvamanis, be jokių tikybinių patarnavimų.

Višinskio laidotuvės buvo didžiausios Vilniaus lietuvių istorijoje. Jo karstą, apdėtą vainikais nuo daugelio visuomeninių įstaigų ir asmenų, didelė minia nulydėjo į Rusų kapines ir ten palaidojo.

Povilas Višinskis politiniai buvo tautiškas liberalas, tik žymiai už V. Kudirką kairesnis. Jis buvo, kaip jau matėme, Lietuvos patriotas, bet ne šovinistas. Kovojo prieš caro valdžią jis noriai bendradarbiavo su lenkais, rusais ar žydais. Jis kovojo "Vilniaus Žiniose" su Jonu Kriauciūnu ir "Lietuvos Ūkininke" su A. Smetona dėl jų šovinistinių polemikų su lenkais. Višinskis net bendradarbiavo lenkų liberalų laikraščiui "Ogniwo". Jis kovojo su lietuviais "kultūrtregeriais", kurie norėjo vesti lietuvius ramiu evoliucijos keliu. Jis stojo už revoliucinį kelią, už nuvertimą caro valdžios, kaip didžiausios lietuvių ir visų kitų Rusijos caro pavergtų žmonių engėjos. Jis nebuvo socialdemokratas, bet kovojo prieš caro valdžią jis glaudžiai su jais bendradarbiavo. Nepavykus 1905-tų metų revoliucijai ir išgalėjus reakcijai, Višinskis vistiek pasiliko ištikimas revoliucijos idėjai. Dėl to jam teko skaudžiai nukentėti ir "Vilniaus Žiniose" ir "Lietuvos Ūkininke" nuo dešiniųjų tautininkų, kurie, revoliucijos išsigandę,—pradėjo pūsti pavėjui...

Višinskio taurumu netenka abejoti—jis dirbo tai, ką skelbė žodžiu. Tariant V. Kapsuko žodžiais, tai buvo "šviesus asmuo ir atsidavęs savo idėjai visuomenės veikėjas." Visas jo visuomeninis darbas buvo pagrįstas nuoširdumu. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė sako: "Mes visi tada buvome idealistai, bet Višinskis gal visus mus pranešė savo idealizmu."

Kai kas Povilą Višinskį vadina mažuoju Kudirka. Iš tikro jų gyvenime yra daug panašumo: abu **iki mirties** dirbo dėl lietuvių tautinio renesanso ir jų politinio išsiliuosavimo; abu aukėjo savo sveikatą ir gyvybę tai idėjai... Višinskis tęsė ir plėtė Kudirkos pradėtą darbą. Jis stojo už tuojautinę Lietuvos autonomiją ir už galutinę jos nepriklausomybę. Višinskio darbus vertino visos pažangiosios lietuvių sriovės.

FAKTAI APIE ŠIŲ DIENŲ AMERIKĄ

PERNAI Jungt. Valst. Kongresas paskyrė specialią Nacionalią Ekonominę Komitetą, kuriam buvo uždėtos sekamos pareigos: Pilnai išstudijuoti ir surasti: 1) priežastis susikonsolidavimo ekonominės galios ir pasekmes ant kompeticijos; 2) įtaka kainų politikos ant prekybos, darbų, pelno ir produktų suvartojimo; 3) įtaka valdžios politikos dėl taksų, patentų ir tt.

Pabaigoje 1938 metų šis Komitetas pravedė ištirimą susidarymo industrinių monopolijų ir jų įtakos į viso krašto gyvenimą. Liūdyti buvo pašaukti ekonomistai ir stambiųjų pramonės ir bankų karaliai.

Šis tyrinėjimas atidengė sekamus faktus apie šių dienų Amerikos gyvenimą ir situaciją:

1. Visas šis ekonominis krizis, prasidėjęs 1929 metais, kraštui jau kaštavo 133 bilionus dolerių (\$133,000,000,000).

2. Penkiasdešimts keturi nuošimčiai Amerikos žmonių turi metinių įplaukų mažiau, kaip po \$1,250 per metus. Jei šių visų žmonių įplaukas būtų galima padidinti dviem doleriais į dieną, tai Amerikos pramonė galėtų dirbti visa savo pajėga, tai yra, tiek daug daugiau visokių dirbinių žmonės galėtų išpirkti, jog visos dabartinės industrinės ir prekybinės įmonės turėtų pakankamai darbo.

3. Viena iš kiekvienų penkių bizniškų firmų kasmet suklumpa (nubankrutuoja) ir mažiau kaip pusė jų išsilaiko daugiau kaip tris metus. Reiškia, vidutinis Amerikos biznio firmų gyvenimo ilgis tėra apie penkių metų.

4. Techniškas progresas, tai yra, mašinerijos tobulinimasis, nuolat mažina skaičių darbininkų, reikalingų pagaminimui tų pačių daiktų. Tuo gi tarpu kasmet po 600,000 naujų (priaugusių) darbininkų įstoja į darbo rinką, tai yra, jieško darbo.

5. Neveizint to, kad paskutiniaisiais keliais mėnesiais gamyba šiek tiek pakilo, vis tiek

apie 11 milijonų darbininkų tebėra bedarbiai. Jei, daleiskime, gamybos aukštis pasiektų 1929 metų aukštį, vis tiek 7 milijonai (7,000,000) su viršum darbininkų vaikštinėtų be darbo.

6. Norint pasiekti 1929 metų gamybos aukštį ir sutraukti visus bedarbius į darbą, turėtumėm pakelti gamybą visomis keturiomis dešimtėmis nuošimčių.

7. Didieji bankai kontroliuoja patentus, pakelia kainas ir todėl žmonės nepajėgia produktus įpirkti; suvaržo gamybą, nepriklausomus biznius išgrūda iš biznio, neleidžia įvesti naujų išradimų—visa tai tik vienam tikslui: padidinti savo nesvietiškus pelnus.

Tai baisus vėžys, sistemačiai naikina Amerikos žmonių gerbūvį.

Bet kur išeitis?

Kongreso Komitetas konkrečių pasiūlymų arba neturi, arba nenori Amerikos žmonėms pateikti.

Kiek Be Reikalo Miršta

Tas tiesa, kad Jungtinėse Valstijose mes turime proporcingai daugiau gydytojų, negu kuri kita šalis pasaulyje. Bet tiesa ir tas, kad medikališku liaudies aptarnavimu mes nepergeriausia stovime—stovime pusėtinai prastai, taip prastai, jog kasmet numiršta be laiko ir be reikalo 200,000 žmonių.

Pagal ligas, kaip apskaito "Commentator," be reikalo ir be laiko miršta sekamai: 20,000 miršta plaučių uždegimu.

35,000 miršta džiova.

7,000 moterų miršta nuo gimdymo.

12,000 miršta cukrine.

14,000 miršta vėžiu.

40,000 miršta sifilio pasekmėmis.

70,000 kūdikių miršta nesulaukę metų amžiaus.

RASINIAI IR TAUTINIAI SKIRTUMAI

Ką Sako Proto ir Jausmų Veiklos Specialistai

PSICHOLOGINIO Studijavimo Socialių Klausimų Draugijos Pildomasis Komitetas, kuris atstovauja virš 400 organizuotų psichologų, išleido sekamą svarbų pareiškimą apie tariamus psichologinius skirtumus, kurie esą tarpe rasių ir tautinių grupių:

Storas pabrėžimas "rasinių skirtumų" Vokietijoje ir Italijoje ir ženklai panašaus pabrėžimo didėjimo Jungtinėse Valstijose ir kitur—sako šitie mokslininkai—padaro labai svarbu žinoti, ką apie tai turi pasakyti psichologai ir kiti socialiniai mokslininkai.

Fašistai ir daugelis kitų labai klaidingai vartoja žodį "rasė." Anthropologai* aiškina, kad pavadinimas "rase" teisingai galima pritaikyti tik tokioms žmonių grupėms, kurios turi bendrus fizinius ir kūniškus požymius, kurie išskiria jas iš kitų grupių. Jokių būdų negalima kalbėti apie "vokišką rasę," arba "itališką rasę," kadangi abi šios grupės apima įvairiausius, vieni nuo kitų visai skirtingus, fizinius požymius. Pietinės Vokietijos dalies vokiečiai gali būti daug panašesni į Auvergne srities francūzų, ar Piedmont srities italų, negu į vokiečių iš Hanoverio. Šiaurinės dalies italai savo fizine išžiūra aiškių-aiškiausiai skiriasi nuo tų italų, kurie gyvena Sicilijoje arba Napolėse.

Dar svarbiau tas, kad pabrėžimas buvimo taip vadinamos "Arijoniškos rasės" neturi mokslinio pamato, kadangi žodis "arijonas" kalba apie tam tikrą kalbų grupę ir nieko bendro neturi su rasine bei fizine žmonių išvaizda.

Kas liečia žydus, tai moksliski tyrimai parodė, jog jie gali būti žemi arba aukšti, šviesūs arba tamsūs, apskringlomis galvomis arba pailgomis galvomis, priklauso nuo to, kokioje srityje jie užėmiami. Atsižvelgiant į šitą didelį skirtumą fizinių pa-

žymių (išvaizdų), beveik visi anthropologai už Vokietijos ir Italijos rubežių sutiks, jog moksliniai negalima kalbėti apie "žydų rasę," juo mažiau galima kalbėti apie "arijonų rasę."

Visuose tyrimuose, kuriuos psichologai yra padarę tarpe įvairių žmonių, nesurasta igimtų psichologinių skirtumų, kurie pamatiniai atskiria taip vadinamas "rases." Šitą mūsų pareiškimą paremia atsargus išstudijavimas tų tyrinėjimų tokiose knygosė, kaip "Race Psychology," parašytoj Prof. T. R. Gart iš Denverio Universiteto; "Individual Differences," parašytoje Prof. Frank S. Freeman iš Cornell Universiteto; "Race Differences," rašytoj Prof. Otto Klineberg iš Columbia Universiteto, ir "Differential Psychology," rašytoj Dr. Anne Anastasi iš Barnard Kolegijos.

Nėra jokių faktų, kurie įrodytų, jog yra toks dalykas, kaip igimtas žydiškas, vokiškas arba itališkas samprotavimas. Dar daugiau, nėra jokių įrodymų, kad bet kurios žmonių grupės nariai negalėtų, dėl savo biologinio paveldėjimo, pilnai perimti kultūros tos visuomenės, kurioje jie gyvena.

Tai tiesa ne tik su žydais Vokietijoje, bet taip pat su kitomis žmonių grupėmis, kurios ištiesų turi tam tikrus fizinius skirtumus vieną nuo kitos. Nazių teorija, jog žmonės turį krauju giminiuotis, idant galėtų persiimti tais pačiais kultūriniais ir protiniais paveldėjimais, neturi jokio mokslinio pamato.

Psichologai jieško kur kitur išaiškinimo siaučiančiai rasinei neapykantai ir rasiniam persekiojimui. Kaip diena aišku, kad nazių (fašistų) rasinė teorija išvystyta ne objektyvišku faktų pagrindu, bet pasiremiant beveik nesuvaldomu jausminių atsiėšimu. Visiems puikiai žinomas psichologinis palinkimas veda žmones prie kaltinimo kitų už savo nelaimes. Naziai surado žyduose parankią psichologinę auką patei-

*Žmogaus atsiradimo ir išsivystymo tyrinėtojai.

sinimui savo ekonominių ir politinių negalavimų-nelaimių. Taipogi tūlose Čechoslovakijos vietose fašistiniai elementai jau kaltina žydus už Čechoslovakijos suardymą. Kaip parodo Vokietijos nazių uždėjimas baudžiamų mokesčių ant žydų, šiton rasinēn neapykanton ir rasinin persekiojiman yra įvelti ekonominiai reikalai. Tos leidžiamos teorijos, jog žydai turi sudarę kokius ten suokalbius, arba vedą kokias ten machinacijas (šulerystes), yra tiktai pasiteisinimas, tik bandymas rasti pamatą atėmimui iš žydų naziams labai reikalingos nuosavybės. Šitie dalykai nėra nauji, neigi jie paliečia tiktai Centralinė Europą.

Rasiniai ir tautiniai atsinešimai psichologiniai yra labai sudėtingi. Jų negalima suprasti be supratimo ekonominių, politinių ir istorinių pamatų.

Psichologai nesuranda tų fašistinių atsinešimų išaiškinimui pamato taip vadina muose įgimtuose protiniuose skirtumuose tarpe rasių ir tautinių grupių. Visi bandymai surasti tokius skirtumus nedavė teigiamų pasekmių.

Bet net jeigu tokie skirtumai ir būtų buvę surasti ir ištiesų būtų tarpe rasinių ir tautinių grupių, jie visgi tiek negalėtų pa-

teisinti tokio atsinešimo, tokios neapykantos ir tokio persekiojimo, koks yra vartojamas Vokietijoje prieš tam tikrą žmonių grupę. Žmonių grupių moksliniuose tyrimėnuose, padarytuose psichologų, nesurasta įrodomų davinių, jog yra rasinių ir tautinių skirtumų prote, gabume ir paveldėtuose asmens pažymiuose. Jokiū būdu nepateisinama žiūrėti į joki žmogų, kaipo žemesnį sutvėrimą, tik todėl, kad jis priklauso šitai, o ne anai žmonių grupei. Amerikoje mes turime aiškų parodymą to, kaip įvairiausios rasinės ir tautinės grupės bendromis pastangomis sukūrė bendrą kultūrą.

Tarybos nariai:

F. H. Allport, Syracuse University
Gordon Allport, Harvard University
J. F. Brown, Kansas University
Hadley Cantril, Princeton University
L. W. Doob, Yale University
H. B. English, Ohio State University
Franklin Fearing, Univ. of Calif., L. A.
George H. Hartmann, Columbia Univ.
I. Krechevsky, University of Colorado
Gardner Murphy, Columbia University
T. C. Schneirla, New York University
E. C. Tolman, University California.

JAUNYSTĖS SIELA IR JOS PASLAPTYS

MIKE GOLD

AMERIKOS švietimo sistema paskutiniaisiais dvidešimčia metų pergyveno didelį pakitimą. Idejos John Dewey (kuris, gaila, beliko liūdna liekana, o savo laikais buvo didis pionierius toje srityje) ir patyrimai kitų apšvietos progreso pionierių, pradeda persisunkti į organizuotą mokyklų sistemą daug smarkiau, negu kada nors pirmiau.

Pavyzdžiui, New Yorko mieste apie dvidešimts metų atgal visa apšvieta buvo tiktai dalimi Tammany Hall grobimo ir graf-to sistemos. Šiandien gi, prie sąžiniškos ir pažangios majoro La Guardia administracijos, sąžiniški ir pažangūs žmonės pradeda pakelti galvą mokyklų sistemoje.

Mokytojai ištiesų pradeda mokinti. Jie į savo darbą žiūri nuoširdžiai. Jie jaučiasi esą laisvi duoti jaunimui geriausio, ką jie ištesi. Jie nuolat studijuoja ir bandymus daro, idant pasidaryti geresniais mokytojais.

Pavyzdžiui, New Yorko vidurinių mokyklų ("high schools") mokytojai ir viršininkai turi įvedę reguliaries diskusijas apšvietos reikalais. Man pateko į rankas viena paskaita, duota mokytojo George Lawton viename tokių diskusinių susirinkimų.

Lawton tiki, kad visi vaikai, ypatingai bebręstą jaunuoliai tarpe 14 ir 18 metų, turi tokių gyvenimo klausimų, kurie neduoda jiems ramybės. Bet jie dažnai bijo-

si bei sarmatinasi pasiklausti suaugusiųjų. Tuo būdu jis pravedė apklausinėjimą. Prašė vaikus surašyti, nepasirašant savo vardo, tuos slaptingus klausimus, kurie daugiausia jiems neduoda ramybės ir į kuriuos jie niekada nerado atsakymo.

Mokiniamis toliau buvo pasakyta, kad nėra tokio klausimo, kuris būtų netinkamas arba perjuokingas; kiekvienas klausimas lygiai svarbus.

Mokytojas Lawton šį apklausinėjimą vedė ištisus keturis metus. Paskui padarė suvadą visų pastatytų klausimų. Jis surado, kad dauguma jaunuolių tarpe 14 ir 18 metų amžiaus norėtų žinoti, kas yra *meilė*. Paskui seka klausimas: Ar yra Dievas, ir kas Jis yra? Paskui ejo klausimas apie mirtį; o tuojau paskui sekė socialiniai klausimai. Jaunuoliai nori žinoti, kas padaro žmones piktais, saumylingais, nemaloniais? Kokia jaunimo ateitis? Kas padaro žmogų linksmu-smagiū, ar pinigai, ar pasisekimas, arba stoka bėdų ir tt.?

Štai kaikurie tipiški klausimai: Dauguma 14 metų amžiaus jaunuolių norėtų žinoti, kodėl mes gimėme, kas yra gyvybė? Tarpe 15 ir 16 metų amžiaus mokiniai statė tokius klausimus: Ar meilė iš pirmo pasimatymo yra tikra meilė? Kas atsitinka po mirties? Kodėl žmonės giriasi? Kas yra socialinis populiarumas, kaip jį galima įgauti? Ar kada nors pasaulis pasibaigs ir kaip? Kas padaro mokytojus mechaniškais ir piktais? Ar yra toks daiktas, kaip po mirties pasikeitimas į kitokią gyvybės formą?

Tarpe 16 ir 18 metų jaunuoliai statė panašius klausimus: Ko vertas gyvenimas? Kokia bus mano ateitis? Ar vaikiška baimė tęsiasi visą gyvenimą? Kodėl mes bijome? Kas yra religija? Kas padaro mus linksmiais? Kaip nugalėti rasinę neapykantą? Ar yra toks dalykas, kaip tikra meilė? Ar yra pasaulyje sąžiniškų žmonių? Kodėl vyrai ir moterys patys save apgaudinėja? Kas yra "niekas"? Kas yra drąsa? Ar kiekvienas pasisekimas yra lydimas nepasisekimo? Ar yra gyvenimas po mirties?

Mokytojas Lawton daro keliatą išvadų iš to savo tyrinėjimo. Viena išvada yra, kad

bebrestą jaunuoliai yra daug daugiau subrendę, negu mes manome. Jie stato tokius klausimus, kuriuos pati žmonija statė nuo pat atsiradimo minties. Veikiausia reiktų įvesti mokyklose kursus apie filosofiją, apie žmogaus santykius su visata, apie jo santykius su kitais žmonėmis ir tt.

"Jauni žmonės nori žinoti tai, ką mes patys norime žinoti," sako Lawton. Ir mokytojai ir tėvai turi duoti jiems tą žinojimą. Mokykla turi būti pritaikyta prie jaunuolių reikalavimų. Mokiniai turi statyti klausimus, o mokytojas į juos atsakinėti, o ne atbulai.

Patys išbandykite šitą metodą ant savo vaikų. Sakykite jiems: Jeigu šiame kambaryje būtų žmogus, kuris galėtų atsakyti į visus gyvenimo klausimus, kokį klausimą jūs jam statytumėte? Aš išbandžiau ant septynių metų amžiaus berniuko. Jo klausimas buvo: Kaip vadinasi smarkiausi nuodingi gazai pasaulyje? Matote, jis klausos radio pranešimų apie Ispaniją ir Chiniją ir apie fašistinį pavojų Amerikos žmonėms. Karo baimė vargina jo kūdikišką galvą.

Pagalba šitos metodos jūs pasieksite vaikų psichologines gilumas ir atidarysite tas paslaptis, kurių jie jums niekaip kitaip neatidengtų. Paskui pagelbėkite jiems prisitaikyti prie šio kieto pasaulio.

Vėjo Dainos

Pas mano lūšną atskridęs vėjas
Praverkė naktį visą,
Ko gi jis rauda, ar nusidėjo,
Ar darbą vargas riša?

Ko taip graudingai verki, tu vėjau,
Ko taip liūdnai dūsauji?
Niekas nežino, nieks neatspėja,
Kur mūsų laimės saulė.

Laukų klajūnais esam užgimę,
Žvaigždžių naktis pamėgę,
Ir barom, barom savo likimą,
Kaip dalią pilksermėgiai.

V. Kuolaitis.

(Iš "Vienkartinis")

MŪSŲ TEORIJA: KELRODYS Į KOVĄ

Darbininkų Keliai, Nenušviesti Teorija, Veda
į Paklydimą ir Sumušimą

EARL BROWDER

MŪSŲ teorija yra supratimas įstatymų, kurie valdo istoriją jos besivystyme,— įstatymų socialio keitimos. Tais gi įstatymais mes susidomėję ne dėl tuščio žingeidumo, bet dėlto, kad mes esame skubiai besimainančiam pasaulyj, plėšomam tarp reakcijos ir atgalžangos iš vienos pusės, ir progreso iš kitos pusės. Abelnai paėmus, mes esame bejėgės aukos reakcinių spėkų, jeigu mes neesame apsiginklavę pamatiniu supratimu, teorija. Mes atrandame, kad jeigu mūsų veikimas yra paremtas tiktai mūsų pačių patyrimu, jeigu jis nenušviestas teorija, jis negali laimėti, jis atsiduria tamsioj alejoj, jis pameta savo taką. Bet su pagelba teorijos, kaip mūsų kelrodžio, su pagelba teorijos, kuri suveda istorijos patyrimus, kuri yra susikuopimas darbininkų klasės patyrimų gentkartėmis, mūsų veikimas pritraukia sau talkon giliausias spėkas masių; jis prasimuša į platų vieškelį; jį paakstina pasitikėjimas tikru žinojimu.

Marksistinė-leninistinė teorija nugali tą seną pasidalinimą tarpe protavimo ir veikimo, tarpe teorijos ir praktikos,—tą pasidalinimą, kuris yra viena vyriausių ypatybių buržuazinės visuomenės. Kapitalizmas atskyrė darbininką nuo jo darbo įrankių; gi mūsų teorija yra vienintėlė priemonė, kuri parodo kelią jų suvienijimui iš naujo, tik aukštesniam laipsnyj. Kapitalizmas atskyrė miestą nuo kaimo, industriją nuo agrikultūros ir įnešė tarp jų priešginiavimus. Tik mūsų teorija žada panaikinti tokį pragaištingą prieštaravimą.

Kapitalizmas griežtai paskirstė gyventojus į klases ir įtraukė jas į tarpsavinę kovą. Tiktai mūsų teorija, vadovaudama masėms, veda į beklasinę visuomenę, į žmonių brolybę. Kapitalizmas net pastato žmogaus gabumus vieną prieš kitą, sutve-

ria prieštaravimą tarpe protavimo ir veikimo, tarpe teorijos ir praktikos, tarpe mąstymo ir dirbimo, ir sukanveikia žmogaus asmenybę.

Buržuazinėje santvarkoje pats žodis “teorija” padarytas tolygiu “veltumui,” “teoretiskam”— “nepraktiskam,” “teoretikas”—“utopiniam svajotojui.” Tiktai marksizmas-leninizmas sugrąžina žmogaus protą į sostą, sutveria apvienytą individualą ir apvienytą visuomenę, sugrąžina įrankius darbininkams ir vėl suvienija protavimą su veikimu, teoriją su praktika.

Mūsų Apsiginklavimas

Dabartinis generalis judėjimas visam pasaulyj už Komunistinių Partijų ir viso darbininkų judėjimo apsiginklavimą apšvieta—judėjimas nuodugnai suprasti teoriją—nėra atskirtas nuo pasaulinio krizio. Kadangi viso pasaulio žmonija prisiartina prie kito istorijoje didelio pasisukimo, tai darbininkų klasės avangardas, tarptautinis komunistinis judėjimas, turįs užduotį vadovauti masėms per grėsiančias audras į pergalę, apžiūri savo pasiruošimą, išnagrinėja savo priemones, pradeda sistematingai apsišarvoti. O mūsų ginklai būsimoms kovoms pirmoj vietoj susideda iš sandėlio mūsų teorijos, marksizmo-leninizmo.

Kaip tik tokio didelio krizio, tokių didelių permainų, tokių istorinių pasisukimų laikotarpyj, ryškiausiai pasirodo nepakankamumas ir žalingumas visokių anti-markсистinių teorijų. Mūsų teorija, kaip socialio vystymosi mokslas, kaip ir visoks mokslas, savo apimtimi pasaulinis, vienintėlė tegali duoti supratimą apie atmainų judėjimus, atženklinėti veikiančias spėkas ir tų spėkų judėjimo įstatymus, pereiti nuo išaiškinimo praeities atmainų į permatymą

ateities atmainų, tokiu būdu vairuoti ir nustatyti tas atmainas ir paliestos žmonių likimą.

Mūsų teorija veda mus per krizius, per didelius atmainos judėjimus, nes ji yra socialio vystymosi mokslas; ji yra apibendrinimas visos praeities istorijos; ji atspėja ateities istoriją. Visos kitos teorijos subankrutuoja kaip tik tuose didelės atmainos judėjimuose, kadangi jos remiasi tuo, kas pats šiuo tarpu keičiasi. Tokios teorijos yra statiškos, mechaninės, idealistinės ir nemato ar nesupranta tikrųjų veikiančiųjų istorijos spėkų. Štai kodėl kiekvienas individualas, kiekviena grupė, partija ir klasė, kuri pasirenka sau vadu bet kokią kitą teoriją, apart marksizmo-leninizmo, atranda, kad jos teorija suklupo ir suvylė valandoje krizio ir atmainos.

Šiandien senieji kaiščiai (paženkliniai) kilnojasi, griūva, nyksta. Senasis pasaulis vis grimsta į didesnį chaosą. Tiems, kurie po savo kojų teturi senąją tvarką, tai bevilties ir desperacijos laikotarpis, kuomet tie, kurie kovingai gina senąją tvarką, visomis savo spėkomis sulaikindami progresą, pereina prie fašizmo—tos kruvinos ir brutališkos monopolistinio kapitalo diktatūros, kuri daužo ir naikina kultūrą, mokslą, daile ir visą civilizaciją. Bet tiems, kurie yra apsiginklavę marksistinės-leninistinės teorijos supratimu, kuriems kelias yra nušviestas per giliausį chaosą, beviltiškumas nesuprantamas, pasiryžimas ir entuziazmas įtraukia juos kovon ramiu pasitikėjimu laimėti.

Tai dėlto, kad mūsų teorija atidengia visuomenės nešėją nemirtinoj ir nesunaikinamoj darbininkų klasėj, kuri, apsiginklavusi teorija ir supratimu, yra nenugalima.

Tai dėlto, kad mūsų teorija, kiekvienoj kliūtyj ir kiekvienam laikinam sumušime, parodo mums raktą į tolimesnį progresą ir pergale.

Kaipo Kelrodys iš Tamsos į šviesą

Kiek Amerikos žmonių, jų tarpe ir tu, kurie giriasi savo apšvieta, įbloškė panikon ir desperacijon Munich išdavystė! O fa-

šistinės spėkos tuo ir naudojasi, kaip priemonė tolimesniems savo laimėjimams. Bet marksistinė-leninistinė teorija labai greitai pagelbėjo tarptautinei darbininkų klasei ir taipgi viso pasaulio demokratijai dar stipriau apjungti savo spėkas, prašalinti paniką ir desperaciją, ir prisirengti prie besiantinančių nulemiamesnių mūsų. Tie patys smūgiai, Municho konspiratorių mums užduoti, tapo atsukti prieš pačius konspiratorius; priešas yra numaskuotas pasaulio akyse visam nuogume ir atskirtas nuo žmonių masių, kurios, sujaudintos kaip niekad pirmiaus, pradeda apjungti savo eiles rimtam gynimui demokratijos ir taikos.

Mūsų šūkiu Prieš Priešų šūkius

Kuomet pereituose rinkimuose vieningai veikianti reakcinė Republikonų Partija ir Garnerio demokratų kempė, demagoginiais prižadais ir fantastiškų "raudonųjų" gaudymu, galėjo sudaužyti kaikurias progresyves eiles, patraukdama savo pusėn svyruojančius ir suklaidintus elementus ir paskleisdama tarp kitų apatiją, tokiu būdu laimėdama tūlą naujų pozicijų,—tik tai marksistinės-leninistinės teorijos spėka pagelbėjo pažangiems darbininkams ir per juos visai demokratinei kempei greitai atsigauti nuo laikino pralaimėjimo, parodant vyriausius strateginius progresyvių laimėjimus, priverčiant reakcinę kempę šauktis savo rezervų, suteikiant pirmenybę progresyvei programai ir įeinant į lenktynes, kuri kempė yra tikrai pasiryžusi užtikrinti ir užtikrins darbus, apsaugą, demokratiją ir taiką. Tai suprantant, pasidaro aiški darbininkų klasės ir demokratinio fronto vienybės užduotis, ir gimsta pasitikėjimas ir entuziazmas tolimesnėms kovoms.

Kuomet reakcinė kempė, su savo agentais tarp masių, bando suklaidinti ir suparalyžuoti masių pasiryžimą, statydama klausimą "socialė apsauga ar tautinė apsauga," tai marksistinė-leninistinė teorija pagelbsti darbininkams ir demokratiniams

protaujantiems žmonėms atsakyti pilnu pasitikėjimu, "negali būt vieno be kito, turi būt socialė ir tautinė apsauga," ir sykiu paimti tautos vadovybę tolimesnėj kovoj už abu.

Kuomet reakcinė kempė iškelia šūkį "tauta prieš tarptautiškumą," idant paslėpti ir pravesti savo pardavimą tautos tarptautiniam fašistiniam banditizmui, tai mūsų teorija gelbsti darbininkams ir visiems demokratams aiškiai ir nulemiančiai atsakyti: "Mūsų tauta, tvirtoj sąjungoj su visomis tarptautinėmis demokratijos ir taikos spėkomis, turi sukurti tarptautiškumą, žmonijos brolybę."

Kuomet reakcinė kempė skleidžia rasiinės neapykantos ir prietarų nuodus, idant pažeisti masių vienybę, marksistinė-leninistinė teorija apginkluoja pirmutines fronto eiles kovai prieš traukimą atgal į Tamsiuosius Amžius; ta teorija suvienija solidarlingiausiai visų rasių ir tautybių žmones apgynimui kultūros ir civilizacijos. Niekur taip aiškiai nėra įrodyta, kaip Amerikoje, kad mūsų teorijos skelbiamas tarptautiškumas, priešingai reakcionierių tvirtinimui, nėra tautos priešas, bet yra vienintėlė garantija prieš tautinės neapykantos keliamą suirutę.

Kuomet reakcinė kempė šaukiasi į praeitį, į tradicijas, į amerikoniškumą, kaipo ginklą prieš šiandieninį progresą, tai marksistinė-leninistinė teorija gelbėjo mūsų Partijai vadovauti Amerikos demokratinei kempai vaisingiausiam atradime mūsų tautos turtingiausios istorijos, su savo revoliucinių tradicijų ir mokymų turtu, ir didžiausius praeities patriotus ir mokytojus padaryti gyviausiais mūsų pagelbininkais šiandien. Mes atsteigėme šių dienų Amerikos masėms Jeffersoną, Painą, Jacksoną ir Lincolną, ir jų pagelbininkus, kurie bendrai su jais kariavo savo laikais.

O visų didžiausia dovana, marksistinės-leninistinės teorijos suteikta masėms, yra PARTIJA. Komunistų Partija yra organizuota teorija, įkūnyta beaugančiose de-

šimtyse ir šimtuose tūkstančių vyrų ir moterų. Ji, Partija, apsaugo ir perduoda pergyventų gentkarčių patyrimus ir išmintį, pataurintus šių dienų patyrimus perduoda plačioms masėms ir tuomi joms suteikia žibintą—kelrodį, vadovybę, kuri suorganizuos pergalę masėms ilgoj jų kovoj prieš tamsos ir reakcijos spėkas.

Partija ir Jos Vaidmenis

Komunistų Partija tai nėra sekta, kuri atskirtų savo narius nuo žmonių masių. Ne, marksizmo-leninizmo vedama, mūsų Partija įveda savo narius į dar platesnę ir vaisingesnę kooperaciją su masėmis ir jų demokratinėmis ir progresyviomis organizacijomis. Nereikalinga būti Partijos nariu arba net nei simpatiku, idant šiandien suprasti, kokia galinga ir auganti Komunistų Partijos įtekmė yra tarp masių kiekvienam dienos klausime. Šiandien jau yra milijonai tokių, kurie išmoko gerbti mūsų Partiją ir sveikinti jos kooperaciją, nors jie dar nesutinka su mūsų galutiniais programos siekais ir nesupranta mūsų teorijos. Tiems milijonams žmonių reikia išaiškinti, kad jie suprastų, jogei mes taip praktiškai galime jiems pagelbėti kasdieninėj jų kovoj tik todėl, kad mes turime galutinį siekių programą ir teoriją.

Komunistų Partija yra darbininkų klasės partija. Jos teorija paremta tuo supratimu, kad darbininkų klasės istorinė misija—suvienyti žmonių mases ir joms vadovauti. Jinai savo stiprybę traukia iš darbininkų klasės eilių. Bet mūsų Partija taipgi sugeria į savo eiles geriausią, kas tik yra, iš visų visuomenės sluoksnių, nežiūrint jų klasinės kilmės, ir suteikia jiems tą, ko jų pačių klasė negali suteikti, būtent, sąmoningą ir vaisingą bendradarbiavimą tolimesniai žmonijos progrese. Marksizmo-Leninizmo Partija traukia savo eilėsną arba savo įtakon kultūros nešėjus ir gynėjus iš visų klasių taip neišvengiamai, kaip magnetas traukia prie savęs geležies kavalkėlius.

ŽALGIRO SKERDYNĖS VAIZDAI

NESENAI pateko į rankas istorinis romanas, parašytas Chruščovo Sokolnikovo. Lietuvių kalbon laisvai vertė O. Pleirytė-Puidienė. O veikalą išleido dar 1922 metais Aušros Knygynas. Romanas pavadintas „Grunvaldas.“

Ši veikalą labai mažai kas iš amerikiečių lietuvių yra matę, o dar mažiau skaitę. Dabar veikiausia jį įsigyti visai nebegalima, nes vargiai kur jį kas pardavinėja.

Bet tai didžiulis, stambus veikalas. Susideda iš dviejų dalių. Pirmoji dalis turi 310 puslapių, o antroji 260. Romanas rašytas su visais poniškais išgyrimais ir išgarbinimais Lietuvos valdovų—Gedemino, Kęstučio, Vytauto ir kitų. Pagal „Grunvaldo“ autorių, tai Lietuva nė neturėjo blogų arba prastų valdovų ir kitų didžiūnų. Visi jie buvo ir gabūs, ir geri, ir milžinai. Netgi lietuvių pardavikas ir Lenkijos karalius Jogaila, kuris nė pavardės pasirašyti nemokėjo, pas autorių išėjęs pusėtinai gerai nušlipavotas.

Tačiau veikalas turi ir didelės svarbos. Jis liečia labai svarbų Lietuvos istorinį laikotarpį—laikotarpį, kuriame baisieji vokiečiai kryžiuočiai veržėsi Lietuvon, o lietuviai atkakliai jiems priešinos. Romane užename nepaprastai gražių, traukiančių vaizdų.

Tai buvo tikrai didvyriška lietuvių kova prieš savo mirtinus neprietelius. Ji tęsėsi du šimtu metų su viršum. Stačiai stebėtis reikia, kaip galėjo jie taip ilgai atsilaikyti. Ir ne didieji Lietuvos valdovai tas bangas kruvinų kryžiuočių taip ilgai atlaikė, bet paprastoji Lietuvos liaudis savo užsispyrimu, savo atkaklumu, savo pasirizimu išgelbėti nuo įsiveržėlių savo pagonišką tikybą, savo kalbą, savo kultūrą ir savo žemę.

Veikalo „Grunvaldas“ autorius be galo vaizdingai parodo, su kokia panieka, su kokių pasipiktinimu ir prakeiksmu lietuviai žiūrėjo į vokiečius kryžiuočius, tuos anų laikų hitlerininkus nazius. Parodo ir tai, kaip jie nepasitikėjo Jogaila ir Lenkijos ponija.

Iš to laikotarpio istorijos šiandien Lietuva galėtų ir turėtų daug ko pasimokinti. Juk ir vėl vokiečiai kryžiuočiai (hitlerininkai) grumoją ir Lietuvai, ir kitoms Pabaltijos valstybėms, ir tai pačiai Lenkijai. Tada susivienijo lenkai, lietuviai, rusai ir totoriai prieš bendrą priešą ir jam uždavė baisų smūgį tame gal visoj žmonijos istorijoje kruviniausiam mūšyje, įvykusiam karštoje liepos mėnesio dienoje 1410 metų, žalių girių apsuptam milžiniškam lauke tarpe Tanenbergo ir Grunvaldo kaimų. Per tris šimtus tūkstančių kareivių susirėmė ir kai pasibaigė mūšys, tai visas laukas buvo pasriuvęs žmonių ir arklių krauju, didžiausi lavonų kalnai buvo suversti. Sakoma, kad kryžiuočių vien užmuštais krito 40 tūkstančių! Nemažai mūšyje krito ir jų priešų—lietuvių, lenkų, gudų ir totorių.

Jeigu 1410 metais tos tautos, tie žmonės susivienijo ir laimėjo, kodėl dabar jie negalėtų vėl susivienyti ir vėl užduoti mirtiną smūgį tam pačiam bendram priešui?

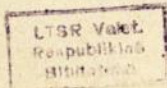
Istorija jau pasikartojo ta prasme, kad vėl kryžiuočiai veržiasi Pabaltijon. Bet ar pasikartos istorija su tų žmonių apsigynimu prieš dabartinės gdynės kryžiuočius?

Pavasari

Lankoj žydi gėlės, sode žydi vyšnios,
Sesutės darželis žydi viduj kiemo,
Bet užvis gražiausiai tamsioj vargšo grįčioj
Kietas vargas žydi vasarą ir žiemą.
Sprogsta jau žilvyčiai, sužaliavo beržas,
Maudos aukso saulė skaisčius žaliuomynuos,
Maudos saulėj žemė, paukščių dainos veržias,
Maudos vargšai skurde, prakaite, purvyne.
Neša laimę, džiaugsmą saulė iš aukštybės,
Neša į padanges dainą vyturėliai,
Neša tyrą grožį sodai mūs sužydę,
Neša vargšai jungą, klumpa ir vėl kelias.
Kaip gražu, gamtužė po žiemos atgyja,
Vėl į naują darbą, vėl į naują žygį,
Kelkitės, varguoliai, skurstančioj šalyje,
Kova jums ir vargą ir skausmus atlygins.

(Iš „Vienartinis“)

J. Čeikauskas.

P72476

FILOSOFIJA IR JOS VIETA GYVENIME

Nesuderinami Skirtumai Tarpe Materialistinės ir
Idealistinės Filosofijų Mūsų Gadynėje

PROF. HOWARD SELSAM

MES GALIME padaryti tokią suvadą materialistinės filosofijos ir pažvelgti į jos prieštaravimą idealistinei filosofijai. Materialistinė filosofija užginčija buvimą kokio nors Dievo arba dievų, kad Jis ar jie sutvėrė arba valdo *visatą*. Ji teigia, kad nėra jokio pamato tikėti tam, jog kas nors—medžiaga vienoje ar kitoje formoje—nebuvo ir nevisados bus. Ji užginčija, kad visata turi koki nors tikslą, arba stengiasi ką nors pasiekti; tiktai gyvi organizmai turi tikslus, o iš tų organizmų tiktai žmonės, kiek mums žinoma, tejaucia savo tikslus ir stengiasi suvaldyti save ir juos apsupantį pasaulį, idant pasiekti tuos savo tikslus.

Materializmo filosofija teigia, kad mes esame šio pasaulio išdavas (produktas), jame ir juomi buvome išvystyti; kad gyvenimas ant šios žemės yra taip jau naturalus daiktas (tai yra, taip jau gamtos tvarkymos produktas), kaip tie dangiškų kūnų judėjimai, jūrų atslugimas ir pakilimas, arba sezonų sekimas vieno paskui kitą. Ji teigia taipgi, kad šitoje gamtos tvarkyboje žmogaus gyvenimas yra jo paties reikalas ir kad gyvenimas gali būti ir yra tik toks, koki kolektyvis žmogus pasidaro. Pagaliau materializmas sako, kad visos žmogaus mintys, visi jo jausmai, idealai ir troškimai, atsiranda iš jo pozicijos, kokią užima kaipo organizmas tarpe kitų organizmų ant šios žemės, ir iš jo ypatingo ekonominio ir socialio išsivystymo duotame laikotarpyje.

Bet tai visa yra tiktai dalis to paveikslo, kurį mums duoda materializmas. Tai visa tekalba apie ypatybę visatos, kurioje mes gyvename, ir mūsų pačių, kaipo šios visatos sutvėrimų. Kita materializmo ypatybė liečia mūsų žinojimą ir patikrinimą to žinojimo teisingumo. Materializmas teigia,

kad pažinimui mūsų pačių ir pasaulio nėra kito būdo, apart mokslo. Jis užginčija, jog esąs taip vadinamas aukštesnis žinojimo šaltinis, butent, antpasaulinis prityrimas, dieviškas apreiškimas, intuicija ar panašiai kaip nors vadinamas dalykas.

Materializmas užginčija, jog esąs koks nors kitas mūsų minčių šaltinis, apart mūsų sąmonės ryšyje su mūsų socialiai nu-teiktu samprotavimu išryškinime, užsaky-me ir suderinime tos medžiagos, kuria mus aprūpina mūsų sąmonė. Jis teigia, kad pagelba savo minčių, taip įgautų, mes galime pažinti pasaulį, kurio dalimis mes esame, ir kad mes galime patikrinti savo žinojimą išbandydami jį ir įrodydami praktikoje. Jis užginčija, kad mūsų mintys (idejos) yra tas saikas (įrankis), kuriuo mes sprendžiame dalykų stovį, teigdamas, kad greičiau dalykų stovis yra vienintėlis mūsų minčių teisingumo arba klaidingumo saikas. Toliau, jis teigia, kad žmonių reikalai ir troškimai neturi reikšmės ir svarbos kitos, kaip tik tame, kada žmogus tiki, kad tie daiktai jam yra reikalingi ir pagėidaujami čionai ir dabar.

Sudėję į daiktą tas dvi materializmo pu-ses, mes gauname kelrodį ir pamatą mūsų veikimui situacijose, kurios mus pasitinka. Tas reiškia, kad mes pasitinkame kiekvieną problemą, statydami tam tikrus klausimus ir jieškodami jiems atsakymų tam tikru būdu. Mes klausiame, **kodel taip atsitiko?** Tai yra, kokios aplinkybės prie to privedė arba tą pagimdė; ar užtemimas saulės, žemės drebėjimas, technologiškas nedarbas, karas, ar ekonominis krizis? Tai reiškia, kad šis klausimas turi būti atsaky-tas mokslškai, arba, kitaip sakant, ištyriant faktorius, spėkas, elementus, tame įveltus, pagelba tam tikrų būdų ir metodų, kurie buvo bėgyje žmonijos istorijos išvystyti ir

kurie pasirodė naudingi, nes jie davė teigiamų rezultatų, pagelbėjo atspėti dalykus ir atidarė duris į dar aukštesnį žinojimą.

Panašius būdus reikia panaudoti nusprendimui tai, kas yra gera. Tai yra, surasti, kokius reikalus ir troškimus tas daiktas patenkina, patenkina juos kam, kokio žmogaus, arba kokios grupės, arba klasės žmonių? Tuoju galima matyti, kad ir į šį klausimą turi būti atsakyta aukščiau išdėstytu mokslišku būdu. Karas, fašizmas, imperializmas, kompaniškos unijos, kolektyvės derybos, socializmas, pasaulio taika, gerbūvis — vis tai daiktai, kuriuos tam tikri žmonės yra vadinę gerais, naudingais. Kaip tad mes galime išrišti šį klausimą?

Materializmas atsako: Mes galime išrišti šį klausimą tikrai pagelba mokslinių metodų, pastatydami klausimą: Kas tuos daiktus vadina gerais, naudingais daiktais? Koks tikslas vadinti juos naudingais? Ar jie yra tokiais, kokiais jie vadinami? Kokios bus pasekmės praktikoje?

Visa tai griežčiausiai prieštarauja idealistinei filosofijai, kurią daug lengviau sekti. Idealistinis supratimas arba filosofija nereikalauja statymo tokių sunkių klausimų ir tokių sunkių pastangų atsakyti į juos. Šita filosofija visados gali atsakyti į klausimus, kodėl ir kaip tas ir tas atsitiko, arba kas yra geras: taip atsitiko todėl, kad Dievas taip norėjo, tai yra geras dalykas, nes Dievas taip patvarkė, turėjo būt padaryta tarnavimui kokiam nors geram tikslui; arba geras dalykas todėl, kad jis padarys mūsų gyvenimą smagiau ateityje (po mirties). Šitoks kelias yra lengvesnis, bet jis gali pasibaigti didžiausia nelaime. Jis reikalauja mažiau pastangų, bet atiduoda mus gamtos spėkų malonei ir malonei žmonių, kuriems pasitaiko tuo laiku būti valdančioje pozicijoje santykyje su kitais žmonėmis.

Bet marksistinis materializmas reiškia daugiau, negu statymą klausimų ir atsakymą į juos. Kaip filosofija, marksistinis materializmas reikalauja, kad teorija ir praktika eitų ranka rankon, nurodydamas, kad išrišimui problemų reikia daugiau, ne-

gu teisingo supratimo. Tai reiškia, kad reikia permąstyti sąlygas pagelba mūsų žinojimo pagal mūsų reikalus, kuomet tie reikalai esti patikrinti šviesoje galimybės pasiekimo.

Šitaip, per žmogaus supratimą jos, materialistinė filosofija pasidaro pasaulyje jėga—tokia tvirta jėga atsiekimui žmonių tikslui, kaip idealistinė filosofija yra tvirta jėga nukreipimui žmonijos nuo to tikslo. Bet kad pasilikti materialistais, tai mes turime suprast, kad materialistinė filosofija yra jėga ne tik todėl, kad ji yra tam tikra ideja, bet tik todėl, kad ji yra aktualiame socialiam mūsų gyvenime įrankis. Praktikoje pravedus, materializmas reiškia tą patį, kaip ir radikalizmas. Radikalizmas juk reiškia ėmimą dalyko iš šaknų. Materializmas irgi reiškia ėmimą prie dalyko šaknų, surandant pamatą ir priežastis. Materializmas tą reiškė aštuonioliktam šimtmečiuje Francijoje vidurinei klasei, kovojančiai už galią. Jis tą reiškė darbininkų klasei devynioliktam šimtmečiuje nuo Markso ir Engelso laikų; jis tą patį reiškia ir šiandien tai pačiai darbininkų klasei.

Dialektiškas materializmas tuo būdu yra visose savo fazėse organizuota teorija ir toks gyvenimo kelias, kuris griežtai prieštarauja idealistinės filosofijos keliui. Jis reiškia kartu ir pažinimą pasaulio ir jo perkeitimą. Kaip filosofija pažinimo pasaulio, jis apima mokslo teoriją ir praktiką. Kaip pasaulio perkeitimo filosofija, jis esti įrankis socialiam progresui, jeigu jis esti paverstas į veikimą tų klasių, kurių reikalai ir siekimai skatina juos prie naujos socialės santvarkos. Kijeve, Sovietų Sąjungoje, ant didelio seno vienuolyno vartų užrašytas šūkis, kuris parodo, kaip praktiškai materialistinė filosofija pritaikoma prie išrišimo problemų žmonių, kurie buvo senosios caristinės imperijos pritrėkšti. Tas užrašas skamba šitaip:

“Nemanykite, kad koks nors Dievas ar dievai jus išgelbės. Tikrai apvienytos darbininkų ir valstiečių pastangos prašalins priespaudos jungą.”

Iš “What is Philosophy?” by Howard Selsam, assistant professor of Philosophy, Brooklyn College.

BENVENUTO CELLINIO GYVENIMAS

Genijus, Žmogžudys ir Ištvirkėlis Siautė Tarpe
Savo Gadynės Didžiųjų Valdonų ir Popiežių

K. PETRIKIENĖ

BENVENUTO Cellini gyveno šešiolikto šimtmečio dabybos "Renaissance" laikais. Gimė 1500 metais, Florencijos mieste, Italijoje. Cellinio tėvas buvo muzikantas ir jau skaitėsi prie aukštesnės klasės žmonių. Tėvo viltis buvo išauklėti savo mylimąjį sūnų geru muziku. Bet Benvenuto siela siekė auksakalvio profesijos. Būdamas penkiolikos metų amžiaus, Benvenuto pabėgo nuo tėvų ir pristojė prie auksakalvio mokytis amato. Besimokydamas auksakalvystės, idant patenkinti savo tėvą, lavinasi po biskų muzikoje, bet vėliau muziką suvis apleido.

Benvenuto Cellini pasiekė nepaprastai aukšto išsilavinimo toje profesijoje. Tų laikų popiežiai, kardinolai, ir įvairūs kunigaikščiai varžėsi už Cellinį; kiekvienas davė jam visokius patogumus ir dažnai daugiau užmokėties jam siūlydavo, negu jis pats reikalaudavo, kad jis tik jam, o ne kitam kam kaltų iš aukso, sidabro, vario ir marmuro įvairias lėkštes, vazas, žiedus, įvairius bažnytinius ir asmeninius papuošalus.

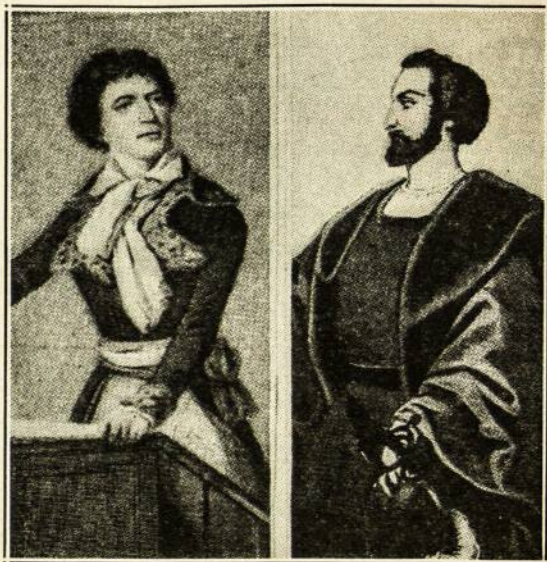
Cellini, kaipo artistas, buvo genijus, kaipo asmuo—didelis kerštinčius ir nesuvaldomo temperamento žmogus. Savo gyvenime jisai nužudė kelis tokius pat karštuolius, kaip ir jisai, bet kadangi tais laikais kiekviena kunigaikštija skaitėsi atskira teritorija, tai žmogžudys, pabėgęs į kitą teritoriją, kartu pabėgdavo ir nuo bausmės. Antra, Cellinio genialškumu naudojosi didžiūnai ir tuo būdu ne kartą savo reikalams apsaugojo jo gyvastį.

Cellini kelis kart buvo apnuodintas maistu, už jo užmušimą buvo paskirta piniginis atlyginimas, bet vis jis išsisukdavo: mat, fiziniai jis buvo stiprus, o ant krūtinės beveik visuomet dėvėdavo metalinį apsiautą, kad durtuvas nepereitų, ir be kinžalo jis niekur neidavo.

**Popiežius, Auksas
Ir Griekų Atleidimas**

Karas 1521 metais tarpe Anglijos prie kara-
liaus Kazimiero V ir Francūzijos, prie kara-

liaus Pranciškaus I, sujungino visą Europą ir įtraukė į karą Italiją. Bourbono vedama kariuomenė 1527 metais jau veržėsi į Romos miestą. Popiežius Klementinas III, bijodamas, kad įsiveržėliai nepagrobūt įvairias brangenybes, pasišaukė pagalbon Cellinį. Cellinis prašė popiežiaus palaiminimo ir atleidimo nuodėmių už papildytas žmogžudystes. Popiežius, žinoma, su mielu noru atleido jam nuodėmes ne tik už papildytas žmogžudystes, bet ir už būsimas, jeigu jos įvyks ginant bažnyčią.

Du atvaizdai Benvenuto Cellini

Popiežius užsidarė kambarin, kuriame buvo sudėtos įvairios brangenybės, ir liepė Celliniui išiminti iš aukso visus briliantus, gi auksą sutirpinti ir paslėpti, idant jis netektų įsiveržėliams, o briliantus susiuvinėjo į popiežiaus ir jo tarno apsiauto pamušalą.

Bourbono vedama kariuomenė likosi sumušta ir Cellini ne tik tapo popiežiaus ištikimu auksakalviu, bet likosi apdovanotas kapitono laipsniu: mat, Cellini pasigamino tam tikrą kanuolę, kurios pagalba nušovė patį Bourboną ir nemažai žalos padarė jo kariuomenei.

Cellini dirbo popiežiaus žinioje, bet neužilgo susiginčijo su kitu popiežiaus auksakalviu, Tobia, ir miesto aikštėje aną taip primušė, kad jis pats manė ir kiti popiežiui pranešė, jog Cellini užmušęs Tobią. Popiežius, tai išgirdęs, labai supyko ir įsakė Cellinį pakarti toje pat vietoje, kur jisai užmušė Tobią. Bet Cellinis su pagalba savo draugų pabėgo, o Tobia greitai pasveiko. Cellini sugrįžo dirbti popiežiui, bet, jo nelaimei, popiežius mirė ir jo takai turėjo pakrypti kiton pusėn.

Intrigos ir Baisus Kalėjimas

Signor Pier Luig, naujo popiežiaus Paolo III sūnus, su pagalba kitų didikų, sudarė suokalbį priešais Cellinį ir uždarė jį į kalėjimą, iš kurio nei kunigaikštienų, nei kardinolų prašymai nepajėgė jo paliuosuoti.

Kardinolas Kornaro, pas kurį Cellini turėjo gerą įtaką, perspėjo jį, idant neimtų maisto, atnešto iš popiežiaus virtuvės. Kardinolas iš savo virtuvės jam pristatinėjo maistą.

Kadangi Cellini, būdamas nelaisvėje, paliovė dirbti, tai jį perkėlė į švento Augustino kalėjimo požeminį urvą, iš kurio jau nebuvo vilties pasiliuosuoti. To kalėjimo urvai buvo tokie bjaurūs, kad kas ten pakliūdavo, netekdavo vilties pamatyti saulės šviesą. Maistas kaliniams būdavo duodamas tik kartą į dieną, ir tai tik juoda duona ir vanduo.

Cellini buvo labai religingas žmogus ir nebeturėdamas vilties išvysti laisvę, savo likimą atidavė į Dievo rankas: per ištisas dienas jis karštai meldavosi, klajodamas jis kalbėdavosi su aniuolais ir visai ignoruodavo sargus ir nepakenčiamas sąlygas.

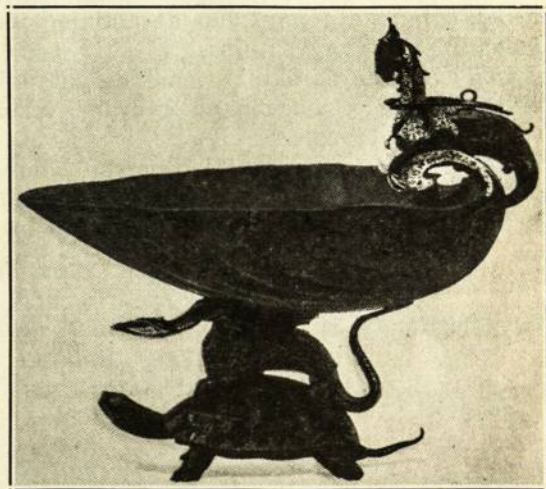
Kalėjime jo sveikata taip pajro, kad sugedusius savo dantis visai liuosai savo pirštais išiminėjo iš burnos. Savo kančias jisai skaitė Dievo atsiųsta malone, per kurią už papildytas nuodėmes susilauks dangaus karalystės.

Signoro Pier Luig žmona, kurios tėvą Cellini nužudė, per savo vyro įtaką jam keršijo. Iš kitos pusės, tų laikų didikai, paskendę turtuose, kuriems Cellinio darbas buvo labai reikalingas, dėjo visas pastangas, kad jį išlaisvinti. Paryžiaus kardinolas Ferrara atvyko į Romą pasikalbėti su popiežiumi įvairiais reikalais ir žinodamas popiežiaus silpnybę, kad anas bent kartą kas savaitę gerokai nusigeria, nusprendė pasinaudoti tąja proga. Besikalbant apie Francijos politiką ir betuštinant vieną stiklėlį po kitam, kuomet popiežius jau buvo pusėtinai nusigėręs, kardinolas

pradėjo prašyti paliuosuoti Cellinį, dėl Francijos karaliaus Franciško I. Popiežius sutiko patenkinti karaliaus prašymą. Kardinolas, neimdamas rizikos, tą pačią naktį išgabeno Cellinį iš Romos. Išsipagiriojęs popiežius galėjosi paleidęs Cellinį iš savo rankų, bet jau buvo pervėlu jį pasiekti.

Nuvykus Celliniui į Franciją 1540 m., karalius įsakė aprūpinti jį taip, kad jam nei mintis į galvą neateitų apleisti Franciją.

Dabar Cellini savo padėtimi buvo pilnai patenkintas, bet kaip visur, taip ir ten, tuojaus pasidarė sau priešų. Mat, karalius turėjo labai įtakingą sugulovę, vardu Madame des Tampes, taip, kad šalies reikalus tvarkė ne karalius, bet ta sugulovė. Cellini, nežinodamas karaliaus sugulovės galios, savo vieno kūrinių reikalu klausėsi karaliaus nuomonės, o ne jos. Madame des Tampes už tai taip įpyko ant Cellinio, kad jinais ne tik taisė visokias pinkles priešais jo kūrinius, bet nuolat

Ši druskinė randasi New Yorko Metropolitan Dailės Muzėjuje, Altman-Morgano rinkinių skyriuje. Jos vertė įkainuota \$1,000,000. Rodos, Amerikos muzėjuose daugiau Cellinio kūrinių nėra.

ruošė spąstus pačiai jo gyvybei. Nors Cellini ir bandė visaip jai atsisteisti, bet po penkių metų persekiojimo, neiškentęs, paliko Franciją ir vėlą grįžo į savo gimtinį miestą Florenciją.

Didikų Ištivirkėlių Gadynė

Tų laikų didikų gyvenimas buvo niekuo nekontroliuojamas: kerštas, užgauliojimais dažniausia būdavo išrišama kardo bei durtuvo pagalba. Lytinis gašlumas visur jieškojo naujnybių, taip, kad vienu kart Romoje veik visi

(Tąsa ant 21 pusl.)

LIETUVOS ŽEMĖS REFORMOS PADĖTIS

“Pasaulio Lietuvio” 23-čiam ir 24-tam num., 1938 m., randame sekamų davinių apie buvusią ir esamą Lietuvos žemės padėtį. Kiek tie daviniai yra teisingi, patikrinti negalime, nes Lietuvos vyriausybės archyvai mums neprieinami.

Bendras Lietuvos žemės ūkio plotas yra 4,327,918 hektarų. Prieš Lietuvai tapsiant nepriklausoma, Lietuvos kaimuose buvę 17% gyventojų bežemių ir apie 80 tūkstančių mažžemių, negalinčių iš savo sklypų išsimaitinti. Sudėjus kaimo bežemių ir mažžemių, jie sudarė nuo 20 iki 30 nuošimčių visų krašto gyventojų.

Apie 40% visos žemės priklausė žmonėms, kurie jos neapdirbinėjo, o tik parazitiskai ja tebesinaudojo. O apie 22% viso žemės ploto priklausė stambiems savininkams, turintiems daugiau kaip po 1,000 dešimtinių. Gi paėmus Lietuvos gyventojus, tai šitie žemės viešpačiai tesudarė tikrai vieną dešimtadalį nuošimčio. Be to, apie 35 nuoš. dvarų žemės buvo užleista dirvonais.

Lituvai atgavus nepriklausomybę, buvo pradėta žemės reforma, kuri ėjo dviem vagom: dvarų parceliavimu ir kaimų skirstymu į viensėdžius. Kiek kurioj srityj iki šiol nuveikta, pasako žemiau duodamos skaitlinės.

Koks buvo noras skirstyti viensėdžiais:

Metai	Iteikta prašymų	Metai	Iteikta prašymų
1919	180	1929	270
1920	360	1930	380
1921	510	1931	430
1922	690	1932	430
1923	640	1933	530
1924	440	1934	490
1925	600	1935	447
1926	600	1936	459
1927	820	1937	312
1928	720		
		Viso	9,308

Kaip vyko kaimų skirstymas vienkiemiais, pradedant 1919 metais:

Metai	Išskirstyta kaimų	Išskirstytos žemės plot. ha.	Sudaryta viensėdžių	Vidutinis sudarytų viens. d. ha.
1919	27	8,621	551	15.6
1920	59	15,480	1,147	13.5
1921	165	52,615	3,692	14.2
1922	279	80,343	5,104	15.7
1923	149	40,469	2,981	13.6
1924	110	27,193	2,173	12.5

1925	200	54,954	4,052	13.6
1926	245	75,986	5,971	12.7
1927	276	71,756	6,010	11.9
1928	336	81,147	6,668	12.2
1929	292	78,282	6,852	11.4
1930	365	92,935	8,522	10.9
1931	402	105,392	10,758	9.8
1932	503	114,363	11,125	10.3
1933	513	123,497	12,902	9.6
1934	565	136,207	14,621	9.3
1935	570	120,200	12,817	9.4
1936	528	111,400	12,255	9.1
1937	512	100,500	11,300	8.8
Viso:	6,096	1,491,440	139,501	11.8

I. ŽEMĖS DUOTA NUOSAVYBĖN

	Skaičius	Plotas ha.
1) Naujakuriams:		
a) ligi 2 ha amatnink.	1,259	2,339
b) ligi 2 ha amatn.	3,377	5,659
c) nuo 2 ligi 8 ha	9,445	54,307
d) nuo 8 ligi 20 ha	23,867	283,387
e) virš 20 ha	541	14,376

Viso 38,489 360,068

2) Mažžemiams	25,924	89,628
3) Miestų sklypininkams	7,883	3,282
4) Parapijų bažnyčioms	201	1,601
5) Kapams	498	402
6) Privačių organizac. mokykloms, prieglaud., pieninėms ir L. šaulių Sąjungai	57	632

Iš viso duota nuosavybėn 73,052 455,613

II. ŽEMĖS DUOTA NAUDOTIS

1) Valstybinėms įstaigoms:		
a) pradžios mokykloms	1,296	3,938
b) kitoms įstaig.	1,107	11,965
c) miškų ūkiui vesti	470	18,028

Viso valstybinėms įstaigoms 2,873 33,922

2) Savivaldybių įstaigoms:		
a) trobesiams stat.	134	235
b) ligoninėms ir priegl.	137	886
c) žvyrinams, parkams ir gatvėms	921	1,452

Viso savivaldybių įstaigoms 1,192 2,573

3) Privat. asmenims ir organizacijoms:		
a) žemės ūkio kultūros reikalams	74	8,160

b) social. įstaigoms	80	620
c) kitiems reikalams	280	3,021
Viso privat. asmenims ir organ.	434	11,801
Iš viso duota naudotis	4,494	48,296
III. Parduoti parceliacijai netinkami žemės sklypai ...	1,452	16,777
IV. Atiduota už servit. ir bendras ganyklas		29,177
V. Dvarų savininkams atlyginta už nusavintas žemes	48	5,516
VI. Palikta valdžios žinioje dar nesunaud.		355
Viso nusavinta		555,734
VII. Palikta dvarų savinink.:		
1) Nenusavinamos normos	1,400	154,799
2) Pramonės įmonės	243	1,430
Viso palikta dvarų savinink..		156,229
Iš viso palietė parceliacija.		711,963
Dar liko išparceliuoti		10,370

Priedus gavo tie mažžemiai, kurie gyveno prie parceliuojamų sklypų ir turėjo mažiau kaip 8 ha žemės. Už gautą žemę yra nustatyti išperkami mokesčiai, išdėstyti išsimokėtinai 36 metams lygiomis dalimis ir be procentų. Mokėjimo pradžia devintais metais po dokumentų išdavimo. Mokesčiai nustatomi, atsižvelgiant į gyvenamąjį rajoną ir žemės rūšį. Už I rūšies 1 ha nustatyta tarp 180—252 lt., II rūšies 90—126 lt., III rūšies 36—54 lt. ir už IV rūšies 18—27 lt. išperkamųjų mokesčių. Žemės rinkos kaina šiuo metu Lietuvoj svyruoja tarp 500—1000 lt. ha.

Cellinio Gyvenimas

(Tąsa nuo 19 pusl.)

didikai nešiojos taip vadinamą „francūziškąją.“ Gydytojai iš apielinkių buvo kviečiami, bet po kiek gydymo turėjo nešdintis atgal, bijodami pacientų keršto: mat, gydymas turėjo tėtis gan ilgai, o didikam nuo smaguriavimų nelengva susilaikyti.

Cellinio statulų modeliai kartu būdavo ir jo jausmų patenkintojomis: vienas jis aprūpindavo pinigais, paki kūdikis paaugs; kitas prievarta apženydavo su bile vyriškiu; dar kitas palikdavo rūpintis pačiom savo likimu. Vieną savo modelių, Katriną, jis labai vertino, kaip nepaprastą gražuolę su labai gražiai nuaugusiu kūnu. Jis jai mokėjo gerą algą, my-

lėjo ir kartu kankino. Ji, kaip modelis, visuomet turėdavo nuoga stovėti, nors kartais jis tik burnos formą darydavo.

Vieną kart jis ją baisiai sumušė, suspardė ir paėmęs už plaukų vaikiojo po kambarį, pasakui pašaukė tarnaitę, kad ji apteptų lašinių taukais Katrinos žaizdas, idant sumažinus jai skausmus. Kartą nuėjęs pas jos motiną aplankyt Katriną, ją rado sėdint su vienu jo darbininku; Cellinis taip ant jų įpyko, kad apmušęs visus tris, įsakė pašaukti magistratą ir apsiženyti. Katrinai ir tam vyrui grumojo: jeigu kuris iš jų išdrįs pasakyti, kad ženybos įvyksta verčiant Celliniui, tą ant vietos nudurs.

Sulaukęs 58 metų amžiaus, Cellini nusiskuto galvą ir užsidarė klioštoriuje rašyti savo biografiją. Bet už poros metų vėlą užsiaugino plaukus ir grįžo prie savo paprasto, triukšmingo gyvenimo. Mirė sulaukęs 71 m. amžiaus.

Daug Cellinio aukso ir sidabro kūrinių likosi sutirpinta, kuomet popiežius Pijus V, 1797 m., pralaimėjęs karą, turėjo sumokėti Napoleonui 30,000,000 frankų. Didžiuma jo smulkesnių kūrinių randasi Vatikane, popiežiaus nuosavybėje.

Draugams

Dešimtis metų į tolius nubėgo,
Dešimtis metų netyla šauksmai,
Dešimtis naktų jau sutemo be ryto,
Sutemo...neaušta aušrele rytai!

Nenuilsta kovoję draugai darbininkai,
Nors mūšiuose krito—šimtai šimtų!
Dešimtis metų—kautynių dėl laisvės—
Ir laisvė ateina su mūsų aidu!

O broliai valstiečiai, sukilkit kaip vienas!
Už savo skriaudas—nukankintus draugus.
Dešimtis metų be vilties vergavę,
Išeikit į kovą naujuoju taku!

Aušra mums raudonąjį taką parodys,
Ir vargstančiai liaudžiai rytas prašvis!
Jau švinta dienele, seniai išsvajota,
Jau dreba kraujuoto tirono širdis!

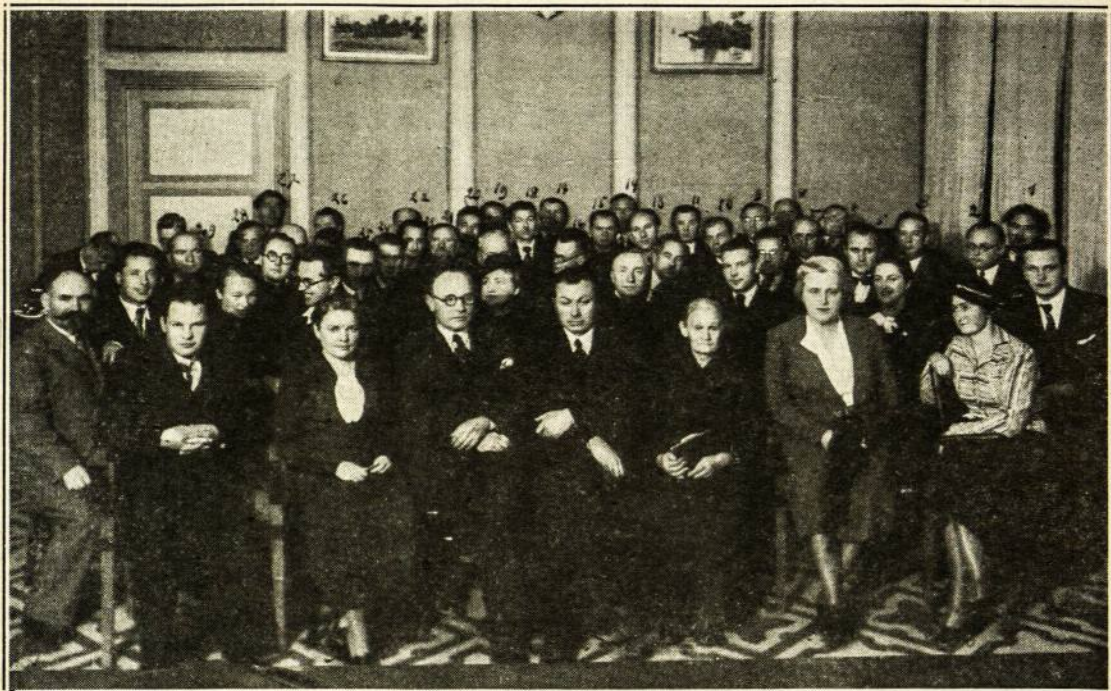
Šalin nusiminę dūsavimai skaudūs,—
Jie silpnina dvasią paikai.
Ne mums, kaip mergaitėms raudoti nuraudus,
Nors spaudžia, nors slėgia vargai.

Šalin neryžtumas, kurs mus dar sulaiko,
Neleidžia išreikšti tiesos.
Juk matot, kaip žmonės tironams vergauja,
Kaip skerdžiami, žūsta kraujuos.

Draugas.

(Iš „Už Grotų“)

Lietuvos Rašytojų Suvažiavimas

Lietuvos rašytojų visuotinas susirinkimas 1938. X. 30. Išvardysim visus ir šiek tiek paaiškinsim—supažindinsim. *Iš kairės dešinėn I eilė* (sėdi, numeracija apačioj): (1) Adomas Lastas-Adomas Juodasis (su barzda), (2) Stepas Zobarskas (jauniklis, pasireiškęs vaikų literatūroje), (3) Bronė Buivydaitė Mičiulienė—Tyrų Duktė (poetė, iš prieškarinių laikų), (4) Faustas Kirša (poetas), (5) Juoz. Grušas (dešinysis beletristas), (5) Lazdynų Pelėda II-ji Marija Lastauskienė, (6) Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė (tur but, žinomas giliai vardas!), (7) Petrė Orintaitė (eilėraščius rašo, bet daugiau beletristė. *II eilė* (iš kairės į dešinę): (1) Liudas Dovydėnas, (2) Nelė Masalaitė (beletristė, dešiniojo spaudoj tedalyvaujanti, (3) Juozas Keliuotis ("Nauj. Romuvos" red.), (4) A. Gustaitytė-Šalčiuvienė (tarp F. Kiršos ir J. Grušo), (5) kun. Myk. Vaitkus, (6) Ant. Jasiūnas (eilėraščius rašo ir dramas), (7) Alė Sidabraitė-Žalinkevičaitė-Petrauskienė (Kipro Petr. žmona, kai kada eilėraštį parašo; dramos artistė) ir (8) Kazys Inčiūra. *Trečią eilę* insim iš dešinės ir visus drauge; pažymėsim numeriais: 1 Jonas Marcinkevičius, 2 Vyt. Petrulis (nerašytojas, biznierių, dvarininkas, išeikvotojas, krikdemų minist., pasidaręs literatūros mecenatu...), 3 Motiejus Miškinis (šviet. Min-jos inspektorius, lit. kritikos str. rašo). 5 Jonas Graičiūnas (poetas, dr. A. L. Graičiūno brolio sūnus, bet tautininkas), (6) Ant. Vaičiulaitis, (7) Jonas Grinius (katalikų rašyt.), (8) "Sakalo" b-vės direkt. Ant. Kniukšta, (9) Bern. Brazdžionis; žemiau su akiniais (9a) Korsakas Radžvilas, (10) Juozas Ambrazevičius, (11) Juozas Petrulis (pagarsėjusios dramos apie kun. Strazdą "Prieš sriovę" aut.), (12) J. Švaistas-Balčiūnas, (13) Stasys Jautvaras, (14) Jonas Šukys, (15) Petr. Juodelis (kritikas iš "Piūvio" laikų, dabar tyli), (16) Damas Pumputis, (17) Juozas Žengė-Žlabys, (18) Jonas Minius (bulvarinės spaudos rašytojas, ne jauniklis, bet raš. dr. kandidatas), (19) Vyt. Sirijos Gira (tik veidas kyšo), (20) Jul. Butėnas, (21) Liudas Gira (Sir. Giros tėvas), (22) tik plikė matyt Antano Rimydzio, (23) reporteris Vaidelys, (24) M. Linkevičius (katalikų poetas), (25) Kaz. Zupka-Kečioris (kat. poetas), (26) šiaip sau su pretenzijomis į literatūrą, ne narys Ben. Babrauskas, (tik plaukai matyt K. Binkio, o plikė V. Bičiūno, (27) Klemensas Dulkė (ir gi poetas), (28) Ant. Miškinis (poetas), jam žemiau kunigas su akiniais — St. Būdavas, (29) Ben. Rutkūnas (eilėraščius rašo ir proza); kiti du—reporteriai. Užlindę, neiškišę galvų buvo dar K. Boruta, P. Cvirka, J. Šimkus, jų nematyt. Už šalčiuvienės — A. Vienuolis-Žukauskas.

“ŪKANŲ” VIETA MŪSŲ LITERATŪROJ

Ukanos ir Prošvaistės Naujojo Rojaus Mizaros
Knygoj, L.L.D. 1938 Metų Leidinyj

OSK. BREIVĖ

SU ESAMA ūkio sistema, su galingais bankų šir biržų šeimininkais, inteligentinių profesijų žmonės: gydytojai, inžinieriai, advokatai, žurnalistai ir net rašytojai yra surišti daugybe ekonominės priklausomybės ryšių. Ta prasme jie nėra laisvi. Ir tik savo gilių pažiūrų, savo įsitikinimų paveikti jie atsispiria prieš kapitalistinės aplinkumos prievartą ir prisideda savo darbu prie kilnių liaudies siekimų. Bet didelė jų dalis, nors ir iš liaudies kilusi, pasitraukia nuo darbo žmonių rūpesčių į šalį, sumiesčionėja ir tesirūpina siaurais savo asmens reikalais. Inteligentijos klausimas visada buvo ir dabar tebėra aktualus. Jį sprendžia ir Rasoda-Mizara paskutinėj savo knygoj, pavadintoj “Ūkanos.”

Bet skaitant grožinės literatūros veikalą reikia sekti ne tik tai kas autoriaus pasakytą, kas norėta įrodyti, bet ir kaip tas padaryta, ar gražiai, sumaniai, įtikinančiai ir ar nenuobodžiai. Reikia įieškoti taip pat to vadinamojo meno, kurs apysaką atskiria nuo laikraštinio straipsnio. Šio rašinio autorius, visiškai nepažindamas iš arčiau Amerikos lietuvių gyvenimo, tegalės knygą vertinti tik grynai iš meniškosios pusės, visiškai nuošaly palikdamas klausimą, kiek sukurti vaizdai yra artimi gyvenimo tikrovei.

Knygos rašomos labai įvairiai. Pavyzdžiui, Dostojevskis savo “Užrašus iš mirusiųjų namo” taip pradėjo: Miręs kažkoks truputį paslaptingas Sibiro tremtinys ir tarp savo nuskurusių menkniekių palikęs popierių rišulį. Tie popieriai, pasirodo, yra to mirusio kalinio aprašymai iš pergyvenimų katorgoj. Šitam veikale autorius, tas tariamasis tremtinys, viską pasakoja pats savo vardu. Jis pats gyvenęs, matęs ir kalbėjęs. Kituose veikaluose autorius tarsi uždeda savo ranką ant skaitytojo peties ir jam sako: “Eime, aš parodysiu, ko pats nesi matęs.” Ir jis rankos ištiestu pirštu rodo į pro šalį slenkančius gyvenimo vaizdus, laiks nuo laiko įsiterpdamas pats ir paaiškindamas savo žiūrovui į ausį tai, ko iš pačių rodomų vaizdų suprasti negalima. Šitokiu būdu Puškinas parašė savo “Eugenijų Oneginą.” Bet dabar labiausiai paplitęs yra tas rašymo būdas, kur autorius visiškai nesirodo, savo

sukurtų individų atžvilgiu jis visiškai objektyvus, visi jam vienodai brangūs, ar jie kilnūs žmonės ar paprasčiausi išgamos. Skaitytojas turi būti tikras, jog rašytojas pasakoja jam lygiai taip, kaip gyvenime yra; jokių savo asmeninių simpatijų nei vienai, nei kitai pusei nepareikšdamas. Skaitytojas pats nejučiomis turi atskirti, kas yra gera ir kas bloga, tendencijose rašytojo neįtardamas. Šitokį rašymo būdą pasirinko ir mūsų gerbiamas Mizara, kurdamas savo “Ūkanas.”

Ir juo sumaniau autorius sugeba pasirodyti objektyvus, vienodai mylįs ir geruosius ir bloguosius savo herojus, juo daugiau skaitytojų jo pasakojimams patiki. Meno paslaptis ir yra tame, kad rašytojo pramanyti, išgalvoti daiktai skaitytojo priimami už gryniausią tiesą. Skaitydamas žmogus pasisavina rašytojo mintis ir idėjas visiškai neįtardamas norėjus rašytojui jį suagituoti. Šį pagrindinį grožinės literatūros reikalavimą “Ūkanų” autorius įvykdė, nors, toli gražu, ne be trūkumų, kuriuos ir autoriui ir visiems literatūros mėgėjams verta pamatyti.

Autorius ir Mokinimas Skaitytojo

Pasakojant autoriui pasislėpti su savo nuomėmis ir simpatijomis nėra lengva, kaip nėra lengva ir būti rašytoju. Mūsų skaitytoji Mizaros knyga prasideda daktaro Justino Rudžio primtuvėmis Ričvilės mieste, kur jis mano apsigyventi ir verstis gydytojo praktika. Per vaišes buvo sakomos kalbos. Autorius, užuot leidęs mums patiems įsitikinti tų kalbų vertę, užbėgo už akių ir ėmė nebe vaizduoti, o įrodinėti, tarsi skaitytojas su juo ginčytųsi. “Ką gi kalbėjusieji pasakė? Nieko naujo, nieko originalaus. Viena ir ta pačia tema, tik skirtingais žodžiais, jie sveikino daktarą Rudį... Tik du įspraudė kiek tiek originalesnių minčių, bet ir tos buvo naivios. Vienas, pavyzdžiui, dėstė, būk...” (3 pusl.) ir autorius savo nuomonei paremti, jog kalbos buvusios tikrai neįdomios ir naivios, duoda kai kurių kalbų mintis arba išsireiškimus, o čiapliko kalbą perdavė net nuo pradžios iki galo. Auto-

riui čia visiškai nebuvo reikalo pasirodyti trečiuoju asmeniu su savo griežta nuomone apie tas kalbas. Vien iš tų paduotų pavyzdžių skaitytojas pats laisvai būtų sprendęs kokios tos kalbos buvo. Ir net jeigu dalis skaitytojų tų kalbų nebūtų palaikę menkavertėmis ir naiviomis, vaizdas, kaip dr. Rudis buvo sutiktas, visvien dėl to nei kiek nebūtų nukentėjęs. Gi autorius su savo įrodinėjimu į tikrai gražų beletristinį vaizdavimą, visai nepagrįstai įnešė publicistinio elemento. Ir tenka labai džiaugtis, kad knygą skaitant tolyn šitokie autoriaus apriorinės nuomonės pasirodymai sparčiai ėjo mažyn.

Iš vaišių mes sužinome, jog Rudis buvęs bemokslis Lietuvos valstietis, Amerikoje dirbęs darbininku, kasęs anglis, buvęs klasiniai susipratęs, draugų ir žmonos padedamas išėjo aukštąjį mokslą ir dabar gydytojas. Tas jam, žinoma, nemaža kaštavo darbo ir rūpesčių. Jo žmona taip pat paprasta, maloni moterėlė, dirbanti skalbykloje. Ne tik vaišių ruošėjų, bet ir kiekvieno skaitytojo simpatijos neabejotinai stovi Rudžio ir jo žmonos pusėj. Juk nelengva iš proletaro tapti daktaru. Ir kai grįžtant po vaišių namo daktaras ėmė daryti priekaištus žmonai dėl jos plepumo ir netaktiško elgesio, prieš mus iškilo didelis intriguojantis klausimas: kaip dabar bus su šeimynine laime? Jis iš darbininko tapo inteligentu, o ji kaip buvo skalbėja, taip ir paliko. Čia autorius padarė didelę kūrybinę klaidą, išmušdamas mums iš rankų tą siūlą, kurio laikydamiesi mes su įdomumu būtumėm jį ieškoję kamuolio. Jau 26 knygos puslapyje autorius mums aiškiai pareiškia: "Jei jis nori būti pats savo sąžinei teisingas, Justinas turi prisipažinti, kad jis Onos nemylėjo, nemylėjęs ir nemylės. Jis ją vedė tik medžiaginiu išsikačiavimu. Jis neturėjo pinigų, o norėjo tęsti mokslą. Ona pinigų turėjo ir jam visus atidavė, sunkiai dirbdama ir besaikiškai rūpindamasi."

Paslapties Atidengimas

Paskubintas

Mes jau iš anksto sužinom, kad jų gyvenimas nebus gražus. Daktaras savo žmona nebus patenkintas. Autorius taip gražiai mus jų šeimyninės laimės klausimu suintrigavęs, visiškai be pagrindo, greičiausia gal tik per paprasčiausią neapsižiūrėjimą, tą intrigą sugriovė. O juk nuo knygos skaitytojas negali atsitraukti tada, kai dega noru sužinoti, kaip čia bus toliau, kaip čia pasibaigs tas arba anas aprašomo žmogaus rūpestis. Taj viena. O antra, iš to paties teigimo mes sužinome, jog jis dar tebebūdamas darbi-

ninku vedė ne iš meilės, o dėl jos pinigų. Mūsų simpatijos daktarui Rudžiui staiga ima nykti. Jis juk apgavikas. Buvo susipratęs, organizuotas, draugų gerbiamas ir trokštąs mokslo darbo žmogus ir pasielgė nepriderančiai. Mes jau nuo šito knygos puslapio turime pradėti manyti, jog naujasis daktaras nebus geras žmogus, kokio tikisi susilaukti jo draugai.

Čia autorius skaudžiai nusikalto intrigos dėsniui. Negalima skaitytojui jau iš 26 puslapio leisti atspėti tai, kas turi atsitikti 300 puslapių knygos gale. Juo labiau, kad čia nebuvo nė mažiausio reikalo painformuoti mus, kad jų vedybos buvo ne iš meilės. Kūrybinės tiesos atžvilgiu būtų daug geriau buvę, jeigu Rudžio vedybos su Ona būtų buvusios visiškai sąžiningos, atliktos be apgavystės. Tai būtų buvę visiškai natūralu, nes Rudis buvo gražus vyras (jį gi vėliau iš pirmo pamatymo net dvi turtuolės įsimylėjo), darbštus, sąžiningas žmogus ir todėl lengvai galėjo susirasti jam patinkančią, gražią darbininkę ir turinčią šiek tiek sutauptų. Tada daktaras Rudis mūsų akyse būtų buvęs su gražia ir švaria praeitimi žmogus. Ir jo pateikimas, gydytoju tapus, iš tiesaus, kultūringo kelio į tas reakcingasias ūkanas tik būtų buvęs gražus įrodymas, kokias pinkles ir nešvarias juodųjų jėgų intrigas turi nugalėti inteligentas, pasiryžęs eiti kartu su liaudimi, iš kurios jis yra kilęs ir kuriai padedant jis mokslus išėjo. Tai bent autorius norėjo ir atvaizduoti, nes Onai nusižudžius Rudis pasiryžo iš tų baisių ūkanų pabėgti ir grįžti vėl atgal pas savuosius.

Rudis, nepalankių jo praktikai aplinkybių verčiamas, nebūdamas stiprios valios ir gilių įsitikinimų, atsižada savo iki šiol skleistų pažiūrų ir virsta paprastas miesčionis. Nors ir vedybas jis pakartoja bažnyčioje, bet žmonai visvien neišitikimas ir slapta ją apgaudinėja. Būtų buvę geriau, kad šeimyninė nesantaika būtų prasidėjusi kaip tik po to, kai Rudis padarė atsivertimą. Nes Ona jam buvo visai tinkama draugaujant su čia aplinkais, ruošiant draugijai paskaitas, žodžiu sakant, bendraujant su darbo žmonėmis. Ir nebetinkama—dalyvaujant Klimų ir Sundukų baliuose, sukanč butelius su kuo teks bučiuotis, vertinant paveikslus, tada ji pasirodo jau perprasta, nemokyta moterėlė ir būtų visiškai suprantama, kodėl Rudis ima jos nebeapkęsti ir pradeda trauktis su moderniškais padaužomis. Bet autorius taip nedaro. Kad mes patikėtume, jog Rudis savo žmonos niekad negerbė, įterpia net Bernisę, su kuria jis dar studentu tebebūdamas turėjo artimų santykių.

Galimas daiktas, kad autorius pačioj pradžioj atskleisdamas tamsoką Rudžio praeitį dėl jo vedybų apgavystės ir neištikimybės žmonai, sąmoningai norėjo padaryti mums Rudį nesimpatiską. Bet tada mums nebetenka per daug stebėtis jo visokiais atsivertimais. Koks čia stebūklas, kad nedorėlis nedorėliu tapo? Tragedija turėjo būti tame, kad doras, mums atrodąs visai simpatiskas žmogus, patekęs į naujas gyvenimo sąlygas, į šlykščias nekultūringųjų pinkles, neįstengė atsisipirti ir suklupo. Šituo mes būtume visiškai patikėję, nes tai yra visiškai galima.

Autoriaus Teisių Ribos

Mes negalime taip pat autoriui atleisti už žmogžudystę. Kai sužinojom, jog Ona nusinuodijo, mus apėmė gailesys ir netikrumo jausmas. Literatūra neduoda autoriui teisės žudyti gerus žmones. Galėjo nusižudyti pats Rudis, bet ne Ona, nors pažangioj, humanistinėj literatūroj nei nužudymai, nei nusižudymai nėra teigiamas reiškinys. Bet Onos nusižudymas, kuris psichologiškai visiškai nebuvo paruoštas ir kūrybiniai nereikalingas, negali būt pateisinamas. Ona galėjo vyrą iškolioti, iškoneveikti jį tokiais pat paskutiniaisiais žodžiais, kokiais iškoliojo tą padaužą Sundukaitę, galėjo jam pasipriešinti jėga, galėjo jieškoti divorso ir visų gražiausia ir maloniausia, kuo mes būtumėm labai patenkinti, iš gilaus susikrimtimo ji galėjo tą pačią dieną vyrui spjauti į akis ir grįžti atgal į skalbyklą. To mes galėjom laukti iš gan simpatiskos paprastos moterėlės. Kodėl gi "Ūkanų" autorius Mizara 295 savo knygos puslapy nužudė daktaro Rudžio žmoną? Ir čia mes turime teisę knygos autorių, pasiremdami grožinės literatūros reikalavimais, labai skaudžiai už tą žmogžudystę apkaltinti.

Mizara nenorėjo Rudžio palikti tose miglose, nes tada jo pasiimta ideja, mintis liktų neužbaigta. Jis norėjo daktarą grąžint vėl atgal į šviesą, vėl jį padaryti žmogumi. Bet kaip tai padaryti? Jeigu atvaizduot, kaip iš abejotinos vertės žmogaus Rudis tapo tikras išgama, reikėjo net trijų šimtų knygos puslapių, tai įrodyti, kaip jis iš išgamos vėl tapo žmogus ir keturių šimtų puslapių būtų buvę permaža. Nes visi žino, jog daug kartų lengviau yra gyvenime suklupti, negu suklupus atsikelti. Ir čia autorius padarė didelį kūrybinį netaktą: per likusius 40 knygos puslapių pasiryžo suklupusį Rudį prikelkti ir išvesti iš tų baisių miglų. Ko joks ir genialus rašytojas padaryti negalėjo. Kaip Rudis grįžo atgal būtų antras didelis romanas, kuriam

autorius nei laiko, nei kantrybės, nei pagaliau noro nebeturėjo. Jis pasiryžo savo apysaką užbaigti. Onos nusižudymas turi sukelti audrą Rudžio sieloje, padaryti perversmą ir tuo bus paaiškintas daktaro praregėjimas, kokion balon jo būta įbrista. Bet pats autorius gerai suprato, jog Onos nusižudymo tam pateisinti yra permaža. Esamose aplinkybėse Rudis žmonos mirtimi galėjo tik pasidžiaugti, nes jis jau jieškojo būdų kaip nuo jos atsikratyti ir susidėti su Sundukaitė. Todėl autorius griebiasi Onai parašyti nebūtą dienoraštį, nusikalsdamas pasirinktam rašymo būdai išeina aikštėn su savo paaiškinimais, ima si redaktoriaus pareigų ištaisydamas dienoraščio kalbą ir jį suliteratūrindamas. Bet padėties tuo neišgelbsti. Ta staigmena Rudžio sąžinės negalėjo pažadinti, nes dienoraštis nieko naujo nepasako, nebent tiek, kad Ona buvo sunaikinusi jam prisiųstą studentavimo laikų mylimosios laišką. O tai, kad Ona buvo pašalinusi neštumą operacijos būdu, buvo nauja mums skaitytojams, o ne Rudžiui, kuris šituos visus žmonos rūpesčius puikiai žinojo. Tad ir Onos nužudymas ir dienoraščio paskelbimas negalėjo demoralizuoto Rudžio staiga pragiedrinti. Autorius pats jausdamas, kad ši vieta nevyksta pagal užsibrėžtą planą, kad ji kūrybiniai neįtikinanti,—pasikviečia talkon visiškai išorinį veiksnį, k. a. biržų ir bankų krachą, Sundukų ir Klimų bankrotą. Juo gilyn į mišką, juo daugiau medžių. Juo trumpa, juo labiau pradeda trūkti. Jeigu visą apysakos dalį iki Onos nusižudymo tenka laikyti meno atžvilgiu Mizaros kūrybos literatūrinėmis prošvais-tėmis, tai kas seka toliau—aiškios sutemos. Bet kadangi tai yra tik 40 paskutinių knygos puslapių, tai dėl jų neverta per daug ilgai ir užtrukti. Į atviras duris būtų lengva įsibriauti, bet mūsų juk nėra tikslas pasigavus kurią nors knygos silpnąją vietą daryti nepalankias išvadas apie visą knygą.

Autoriaus Laisvė ir Skaitytojo Teisės

Tiesa, skaitytojas negali iš rašytojo reikalauti, kad jis taip, o ne kitaip tą arba kitą klausimą turėjo išrišti. Tai yra švenčiausia rašytojo laisvė. Knygą baigiant reikėjo daktarą Rudį iš ūkanų išvesti, negalima buvo palikti sudemoralizuotą, to reikalavo autoriaus pasirinkta mintis. Bet kaip tai padaryti—tesprendžia rašytojas. Kaip jis mokėjo iš Rudžio padaryti išgama, taip pat turėjo mokėti ir daug sunkesnę darbą atlikti —iš išgamos vėl padaryti žmogų. Jei moki mązgą užmegsti, mokėk jį ir atrišti, bet jo kirsti ne-

valia. Tai padaryti bet kas gali. Onos nusiždymas, jai sugalvotas dienoraštis ir paskelbtas pinigų krachas, buvo aiškus to mazgo kirtimas, ko grožinės literatūros dėsniai neleisdžia daryti.

Tokios gali būt pagrindinės, pačios ryškiausios pastabos dėl apysakos minties, arba literatūriniu terminu tariant, idejos pravedimo. Bet nemažiaus svarbu yra ir tai, kaip gražiai, kokių stilium, kokia kalba knyga parašyta.

Daug kartų autorius rašydamas per daug nepasitikėjo skaitytoju, manydamas: "Kažin ar skaitytojas supras, ką aš čia atvaizdavau." Ir to nepasitikėjimo vedamas daug kur prie visiška gražių ir be galo aiškių, išbaigtų vaizdų pridėjo nebereikalingus paaiškinimus. Jau iš Rudžiui suruoštų vaišių mums buvo aišku kaip diena, kad Rudis tik ką baigęs mokslus neturtingas naujakuris gydytojas, kuriam pagelbėti jo buvę draugai sudėjo ir įteikė 200 dolerių. Ir vis dėlto autorius išvedęs Rudį pasivaikščioti į parką (14 pusl.) dar kartą tvirtina: "Rudis dabar medicinos gydytojas. Gavo valstijos leidimą praktikuoti, žmones gydyti. Savo tikslą, pagaliau, jis pasiekė,—tikslą, kuriam atidavė pačią gražiausią savo gyvenimo dalį, kuriam, beje, atidavė ir Ona viską, ką ji turėjo." Mums visiškai nebeįdomu dar kartą skaityti tai, ką mes jau žinome. O tokių pakartotinių tvirtinimų knygoj gana apstu. Kai Rudis atsižadėjo savo laisvamanybės, savo pažangiųjų pažiūrų, autorius mums papasakojo, kaip į tai reagavo kairieji. Ir po to, lyg mes autoriui nepasitikėtumėm, dar paduoda ilgokas kairiųjų ir dešiniųjų laikraščių ištraukas. Tos ištraukos galėjo mums būti tik nuobodžios, nes jos įrodinėjo mums tai, kuo mes nei kiek neabejojom. Kai žmogus tiki, nebereikia jo versti tikėti, nes tada įrodinėtojas lieka įkyrus. 25 puslapy autorius vėl mums tvirtina: "Na ir nūnai jis gydytojas. Pilnas medicinos gydytojas. Paliko jis gyvenimo padugnes ir atsistojo, tarytum, Olympo viršūnėje, patapo profesionalas, vidurinės klasės narys." Tai mes sužinojom iš 14 pusl., tai kam dar trečią kartą tvirtinti? Šitoks kartojimas yra nusikaltimas stiliaus reikalavimams ir todėl rašant jo reikia kiek galint vengti.

Be to, Mizara, šalia beletristinio vaizdavimo, užbaigęs kurį nors konkretų vaizdą, ima ir padaro grynai publicistinę išvadą. Mes labai dėkingi esam autoriui už tikrai gražų atvaizdavimą tų sąlygų, kuriose gydytojui Rudžiui teko pradėti darbas. Bet prašom autorių nesikišti į grynai mūsų—skaitytojų reikalus. "Tokioj aplinkoj dr. Rudžiui teko pradėti eiti profesionalo pareigas. Tokioj aplinkoj teko ir pažangiesiems

Ričvilės žmonėms, atsiskyrusiems nuo bažnyčios ir palaikiusiems savo judėjimą, veikti." Šitie žodžiai priklauso mums—skaitytojams ir mes už savo teisių pažeidimą autorium galim būt nepatenkinti. Jeigu kuris vaizdas atrodo skaitytojų gali būt nesuprastas, autorius privalo jį paryškinti, padailinti. Juk mes juoktumės iš tokio tapytojo, kuris nupiešęs arklių ir nebūdamas tikras, ar žiūrėtojai jo kūrinio nepalaikys asilu, po paveikslu padeda parašą: "Čia nupieštas arklys." Beletristikos knygoj publicistinės išvados prilygsta šitokiems po paveikslais padedamiems parašams, kurių Mizara savo knygoj neišvengė, o vengti jų turėjo.

Žodžių Parinkimas

Vaizdavimui Charakterių

Vaizduojant kaip atrodo iš pažiūros žmonės, autoriaus taip pat daug kur neištesėta. Štai, pavyzdžiui, kaip atrodo čiapiškas: "—vyras stiprus fiziškai, petingas, plika, aukšta, kakta, plataus veido." (51 p.)

Štai Vanda Sundukaitė: "Tai buvo iš tikrųjų nepaprastai graži moteriškė: neperaukšta, gražiais blondiniais plaukais, skaistaus, apvalaus veido su dailia nosyte, apskrita, pilna." (73 p.)

Senis Sundukas:—"Tai buvo kokių penkių pėdų aukščio vyras, storas, tuklus, skilandiško pavidalo. Plikas, mažyte galva, išskustu veidu." (148 p.)

Ir jeigu imtume toliau jieskoti Rudžio, Onos ir kitų tipų išvaizdos charakteristikos—rastume, kad jie visi apibudinami vienomis ir tomis pačiomis priemonėmis. Čia pat išskaičiuojama ar pailga ar apvali galva, kokie plaukai, kokia nosis ir taip toliau. Jeigu taip būtų atsitikę tik su vienu kuriuo asmeniu, būtų dar pusė bėdos buvę, bet kai visi taip apibudinami, tai visų pirma vaizdavimas virsta šablonu, ko dailiojoj literatūroj ypač reikia vengti, ir antra, toks išvaizdos požymių iš eilės išskaičiavimas skaitytojui jokio vaizdo, kaip tas žmogus ištikrųjų atrodo, nesukelia. Mes galim dešimt kartų skaityti tą Vandos Sundukaitės veido aprašymą ir mes niekaip negalėsime padaryti išvados, kad ji iš tikrųjų būtų buvusi graži. Jeigu autorius randa reikalinga skaitytojams parodyti, kaip jo vienas arba kitas herojus atrodo, jis tai turi padaryti surištai, taip sakant prie progos, kad tas vaizdas mintyse pasiliktų. Paimsime vieną ryškesnį pavyzdį.

"Daktaras užriebė degtuką. Laikydamas jį rieškučiose, prinešė prie jos cigareto. Vanda truputį palenkė galvą ir, dešinės pirštais taikydama

ugnin raudonose lūpose laikomą cigaretą, kairiaja suėmė už daktaro rankos ir ją lėtai spaudė." Čia tikrai gražus, visiems pažįstamas vaizdas, juo verta pasigrožėti. Bet autorius jo tinkamai neišnaudojo. Tolimesnėse eilutėse (63 p.), visiškai su šiuo vaizdu nesurišdamas, ima pasakoti, kaip atrodė Vandos ir Rudžio rankos. Juk kai daktaras laikė rankose degantį degtuką, tada turėjo matytis jo delnuose buvusių pūšlių žymės, tada Vanda jas turėjo pastebėti, nes delnai buvo apšviesti. Ir kai Vanda prilaikydama pirštais cigaretą siekė ugnies, tada turėjo blizgėti jos lakiruoti ir raudonai dažyti nagai. Toks nuostabiai puikiai pagautas vaizdas mums jau visada būtų palikęs prieš akis. Kaip atrodė tų žmonių rankos, mes jau niekad būtume nebepamiršę. Visas panašias išidemėtinas smulkmenas reikia perduoti surištai, tarsi visiškai nenorint, kad tai atkreipti skaitytojo dėmesį. Bet skaitytojas atydus, jis tuoj pamatys, kas jam tikrai matytina. Tokias smulkmenas išpūdingai perduoti, žinoma, labai sunku, bet tas ne grožis, kuris rankos mostelėjimu sukuriamas.

Palyginimai, metaforos, sinonimai taip pat rašytojams brangi gamtos dovana. Bet blogi, nevykę palyginimai vaizdą užuot pagerinę, jį visai sugadina. Visai neseniai vienas Lietuvos poetas literatūros žurnale norėjo pamokyti beletristą, kaip reikia rašyti. "Verda, kunkuliuoja ir pas mus literatūrinis gyvenimas... tarp daugybės netikusių, neišgyventų veikalų pasirodo ir vienas kitas visai prinokęs perlas." Poetas visai neapsižiūrėjo, kad literatūrinį gyvenimą su verdančiu vandeniu palyginti visai negalima, o nokti gali obuoliai, kriaušės, apelsinai, tik jau ne perlai. Tokių nevykusių palyginimų "Ūkanose" labai maža, bet vis dėlto pasitaiko. Pavyzdžiui, "Nedidelės jos rankytės buvo baltos, kaip dramblio kaulas, ir minkštos, kaip pūkai." (63 p.) Jeigu jos buvo tokios kaip dramblio kaulas, tai negalėjo būti tokios, kaip pūkai. Nes dramblio kaulas labai kietas, o pūkai—minkšti ir švelnūs. Negalima tuo pačiu metu imti dramblio kaulo baltumo ir pūkų minkštumo, kaip negalima sakyti "Jis buvo bjaurus, kaip velnias ir baltas kaip angelas," nes skaitytojo vienas vaizdas griauja kitą.

Vaizdai ir Palyginimai

Užsiminus apie palyginimus reikia stabtelėti ir ties tokiais išsireiškimais "...įmigęs pradėjo knarkti, nelyginant Niagara Falls krioklys." "...atsistojo tartum Olympo viršūnėje." "Žo-

džiai išmarginti praeities mozaika." Šitokių palyginimų autoriaus pasakojimuose reikia vengti, nes ne visi skaitytojai privalo mandrius žodžius žinoti. Kas kita, kai tokie pasakymai įspraudžiami į tiesioginę kurio nors asmens kalbą, tada jie liūdią asmens inteligentiškumą arba norą pasirodyti tokiu. Visiškai natūralu, kai Vanda sako: "aš laisva, kaip Kaukazo kalnų aras" arba daktaras Balnys dažnai kalbėdamas įspraudžia lotyniškus žodžius. Jiems tas leistina. Labai gražus palyginimas,—skubėjo iš salės namo, linksmos, kaip kregždės; arba kai ligonė sako daktarui: "...atėjai ir, kaip Kristus iš Lozorijaus, atėmė ligą." (127 p.) Taigi stebėtis netenka, tarp gražių daiktų visada pasitaiko ir prastesnių.

Knygoj pasirodo daug visokių žmonių: beraščių, vos temokančių paskaityti ir aukštuosius mokslus baigusių. Kai jie kalba, turi kalbėti vienodai. Bemokslo sakiniai visada trumpi, nesudėtiniai, be ypatingų palyginimų. Ona negalėjo lygiai tokiais pat sakiniiais ir išsireiškimais kalbėti kaip jos vyras Rudis. Bet tarp jos, Čiapliko, graborių ir daktarų kalbos skirtumo nėra. Ši dramatinį momentą autorius norėjo pabrėžti vaizduodamas Sunduką, bet knygoj, ypač kur buvo kalbama apie prieškarinį Lietuvos kaimą, pasitaikė daug tamsesnių žmonių negu Sundukas, o jie kalbėjo taip išmintingai ir taip gražiai, kaip kuris nors iš pavaizduotų daktarų.

Klausimas, ar Sundukas, būdamas toks nemokša, galėjo tapti toks stambus su pačiais aukštaisiais miesto ponais pažįstamas ir varas gešeftą biznieriis, ar Vanda ir Madelainė galėjo iš pirmo pamatymo įsimylėti gan apskurusį ir jau nebejauną Rudį—Amerikos sąlygų nepažįstančiam sunku spręsti. Bet tai pagaliau jau smulkmenos ir nebėra tiek svarbu.

Dabar, užbaigiant, reikia keletą žodžių pasakyti bendrai apie knygos vertę.

Absoliučiai tobulų knygų dar iki šiol niekas nėra parašęs, nes tokio tobulybės masto visiškai nėra. Ir Gėtės "Faustas" ir Puškino "Eugenijus Onieginas" gal būtų galėjo būti dar gražesni ir galimas daiktas, kad jų veikalus jų amžininkai taip pat kritikavo. Kritika yra jėškojimas, kaip gerą, gražų daiktą galima buvo dar gražesniu padaryti. Jei naujo namo stoge pasitaiko plyšių, tas dar nereiškia, kad namas blogas arba niekam tikęs. "Ūkanas" daugelis skaitytojų perskaitys lengvai, su dideliu įdomumu, jų turinys iškels naujų minčių ir vaizdų. Knyga gera ir graži, bet skaitytojas neturi knygą perskaityt paviršutiniškai, prabėgom praleisdamas, kas atrodo ne-

BETĖVIS

-:-

JONAS BARZDYLA

Dedama šis Jono Biliūno (Barzdylos) vaizdelis todėl, kad jis jeigu ir ne pirmutinis jo kūrinys, tai tikrai yra vienas pačių pirmųjų. Jis dėl to yra ir literatūriniai silpnokas, ir ideologiniai neišlaikytas. Biliūnas, kaip ir kone visi to laiko embriobedieviai, skelbė kovą ne tiek tikėjimui, kaip valdžios ramsčiui, kiek kunigijai. Vienok jis turi istorinės vertės: jis padeda mums suprasti Biliūno evoliuciją, jo kūrybinę pažangą. Šio vaizdelio nėra nė prieš karą Prūsiose išleistame Biliūno raštų rinkiny, nė pernai Kaune išleistame. Biliūnas pats skaitė jį žuvusiu (Žiur. jo prieš pat mirtį rašytą V. Kapsukui laišką). Jo geneologija va kokia:

1900 metais J. Biliūnas pasiuntė Prūsiose ėjusiam "Ūkininkui" du savo vaizdelius: "Benkartą" ir "Simuką." "Ūkininkas" gi pasiuntė juos "Vienybei Lietuvinkų." Tuo remdamasis V. Kapsukas "J. Biliūno Biografijoje" sako, kad tuodu vaizdeliu tilpo 1900 m. "Vien. Liet." Tačiau ta informacija yra klaidinga: aš peržiūrėjau visus 1900 m. "V. L." numerius ir ten jokio Biliūno rašto neradau. 1901 m. "V. L." 36 nr. yra jo straipsnelis "Svieto Pabaiga" ir tų pačių metų 37 nr. vaizdelis "Betėvis." Be abejo, tai bus tasai pats "Benkartas," tik redakcijos "sušvelninta" antraštė. "Simuko" visai nėra.

Nenorėdamas, kad šis Biliūno vaizdelis žūtų, nes tų metų "V. L." komplekto veik niekur negalima gauti,—nurašiau jį ir pavedžiau "Šviesai."

Dr. A. Petrika.

NESENIAI mirė Raulas Murka... Bet skaitytojas gal paklausti, kas jis toks per vienas: ar ponas, ar kunigas, kad apie jį rašo?—Ne! Raulas buvo ne ponas ir ne kunigas, bet pavargėlis-ubagas. Pagal gimimą jis buvo, kaip žmonės kalba, devyntėvis vaikas, ir kai po toks, tik-ką išvydęs saulės spindulius, jau buvo persekiojamas ir nelaimingas: kad atvežė Rauluką į bažnyčią pakrikštyti, jaunas, neseniai atvažiavęs, kunigėlis taip supyko, kad maž nepraginė kūmų už atvežimą krikštyt mergos vaiką. Kaip mergavaikis, jis ir augdamas, nuo pat kūdikystės, neturėjo ramumo: visi kaimyno vaikai iš jo tyčiojosi ir juokėsi. O vaikiną buvo kuogeriausias: tykus, meilus ir protingas. Augo jis niekeno nemylimas; mylėjo kūdikį tikrai jo jauna, visų nekenčiama ir nelaiminga motina. Bet ji neilgai gyveno: persekiojama ir neužkenčiama tėvų ir brolių, išjuokiama pažįstamų, ji, būdama silpno kūno ir dvasios, nuo ašarų ir nelaimės pradėjo džiūti ir pasimirė, kada jos mažas Raulukas nebuvo suėjęs nė aštuoneto metų. Tėvo savo Raulukas suvisai nežinojo ir niekados nematė. Kaimiečiai pasakojo viens kitam, kad Raulo tėvas, tai jaunas kamendorius, kurs prieš patį gimimą Raulo tapo iškeltas į Kuršą,

bet pasakojo apie tai slapčiai, lyg ko bijodami,—ir ta šneka nebuvo žinoma Raului iki išaugus. Kits kaimietis supykęs pavadindavo Raulą kunigo vaiku, bet jis nesuprasdavo reikimo tų žodžių.

Po myriui Raulo motinos, nieks nesirūpino pamokinti jį skaityti arba rašyti, bet tuojau pristatė žąsų ir kiaulių ganyti. Nė melstis

Jonas Biliūnas

nieks gerai neišmokino mažo Rauluko. Atminė jis nuo savo motinėlės nekurias maldeles ir poteries; dažinojo jis nuo jos taipgi, kad yra toks geras Dievas, kurs rūpinasi apie mažus nelaimingus vaikus, ir tankiai—nelaimei atsitikus, kada jį nuskriausdavo kiti vaikai arba mušdavo suaugę,—šaukdavosi prie to gero Dievo, kurs užstoja mažus vaikus, bet ant galo užmiršo tą Dievą ir poteries... Nepasigerino Raulo būvis ir mažai kam rūpėjo mergos vaikas. Pirma Raulas tarnavo už piemenį savo kaime, o paskui išėjo bernauti pas ūkininkus kitų kaimų, bet ir tų neužmiršdavo kiekvienas išjuokdamas prikišti jam "betėvį."

Raulas pradėjo suprasti savo padėjimą, ir pikta darėsi jam ant širdies. Dabar dar nesmagiau jautė save jaunas Raulas savo tėviškėj, ir ant galo pasiryžo išeiti į kitą kraštą. Mislijo sau: "Kuom aš blogesnis už kitus? Ar mano kaltė, kad gimiau be tėvo? Ir kas tame blogo? Juk aš dykai duonos nevalgau, už kiekvieną jos gabalėlį atiduodu kitiems kruviną savo triūsą." Raulas buvo ir gražesnis, ir diktesnis už kitus vaikus, ir protingesnis už juos buvo, vienok, kiti Raulą statė žemiaus už save ir nenoriai vedė su juo bendrystę. Raulas dabar tą labai gerai suprato ir pats tolinosi nuo jų; jam buvo nesmagu ir pikta matant, kaip ant jo visi žiūri kreivomis akimis, kaip kiekvienas pienburnis pripažysta už šventą tiesą ant kiekvieno žingsnio jį išjuokti ir nužeminti; nebuvo pas jį šilto buto, tėvų ir brolių: jis buvo pats vienas; taip vadinami giminės gėdijosi su juo susitikti ir nepripažino jį už sau lygiu; širdis jo troško apieisti ir išeiti iš tos vietos, kad ir viską ir jį visi užmirštų. Ir išėjo Raulas į Rygą.

Eidamas į Rygą Raulas mislijo ten tuojaus gausią darbą, bet kur tau! Pakol gavo menką uždarbį, prisiėjo ir badą pažinti ir lauke kur-norint už miesto daug naktų praleisti: gerai dar vasaros laikas buvo. Ilgainiui pristatė jį vienoj vietoj akmenis skaldyti. Du mėnesių skaldė akmenis, o paskui vėl be darbo... vėl badą kenčia. Taip išbuvo jis ištisus metus mieste prarečiais gaudamas menką uždarbį: tai smiltis karučiais važioti, tai maišus su grūdais į laivus nešioti. Bet nepratęs prie tokio darbo, greit vietos netekdavo. Ant galo Raulą patiko laimė: jis gavo darbą nedidelį dirbtuvėje. 15 valandų darbo ant dienos, nesveikos nuodingos dulkės — šaltinis džiovos, mažas užmokesnis—štai išlygos, kuriose prisiėjo dirbti Raului. Bet jis apsidžiaugė gavęs tokią vietą. 15 metų suko jis ratą, 15 metų rijo nuodingas dulkes, bet laikėsi, kaip milžinas. Vienok nesveikas dirbtuvės oras turėjo savo pasekmes: Raulas pradėjo senti, pradėjo tankiai kosėti, bet vis suko ratą. Ant galo gavo ir algą truputį didesnę. Retkarčiais užeidavo Raului mintis apsieiti, bet nedidelė alga sulaikydavo jį nuo to. Dabar ir alga pasididino, ir merginą pažįstamą turėjo. Bet tiktai taip mislijo Raulas,—jo noras neišsipildė. Vieną sykį besukant Raului, ratas krito ir sulaužė jam dešinę ranką ir nugarkaulį: liko Raulas ubagu. Miesto ligonbutyje išgulėjo jis daugiau metų; iš ten išėjo be rankos

ir kuprotas. "Eisiu," mislijo sau, "pas tą darbdavį, gal nors už tarną kokį priims." Bet darbdavys išmetė Raului porą rublių ir nepriėmė, kaipo nenaudingą. Kaip sūnus tankiai, matydamas, kad jo pasenęs tėvas neatneša daugiau jam jokios naudos, užmiršta, kad jis jį užaugino ir padėjo ant jo savo gyvenimą ir sveikatą,—užmiršta apie tą ir varo savo žilą tėvą ubagauti. Gal ir mažai yra tokių nedorų vaikų, taip apsieinančių su savo tėvais, bet daug yra išvaromų ant senatvės per savo "geradėjus"—darbdavius darbininkų, kurie aniems savo kruvinu triūsu sukrauna turtus. Į dirbtuvę Raulas nuėjo sveikas, tvirtas, 15 metų dirbo su kitais darbininkais, gėrė nuodingas dulkes ir... liko be sveikatos. Tuo tarpu darbdavys iš jo kruvino triūso ne vieną tūkstantį padėjo sau į kišenių, ir ant galo išmetė iš jo kaltės sužeistą žmogų pro duris.

"Dieve!—suriko Raulas, su pora rublių grįždamas nuo darbdavio—už ką mane taip skaudžiai pabaudei?" Ir atsiminė Raulas, kad jis vos neužmiršęs buvo tą Dievą, prie kurio dabar šaukiasi.

Nustojęs to visko, ką savo spėkomis buvo dasiekęs, jis tiktai dabar atsiminė apie Dievą ir maldą, ką jam jo motina buvo kalbėjusi. "Turbūt, Dievas ir pabaudė mane taip skaudžiai, kad atgręžti prie savęs!"—dūsavo eidamas Raulas.

Nematęs savo gyvenime nė vienos laimingos valandos, nustojęs sveikatos ir laimės, jis visą viltį padėjo dabar ant Dievo, kuriam ir dieną ir naktį, kiek žinodamas, meldėsi. Sunku ir gėda pasirodė Raului atkišus ranką prašyti praeinančius pašalpos, bet badas prispyrė ubagauti. Šventadieniais ir nedėldieniais Raulas sėdėdavo su kitais ubagais prie bažnyčios durų ir rinkdavo grašius. Kiti ubagai išvaikščiodavo visais pakerčiais, rinkdami škatikus, kad netiktai pavalgyti, bet ir pasilinksinti iš to. Raulas nebuvo panašus ant jų: pas jį ir drąsos tokios nebuvo. Jis maž-daug visados kentėdavo badą. Apie šiltą nakvynę po stogu, Raului ir nesisapnavo. Vasaros laikas tankiausiai nakvodavo kur-norint už miesto po laivu, žiemos-gi sulaukęs eidavo į namus vargdienių, kurie buvo prikimšti vyrais, moterimis ir mažais vaikais, nakvojo ten žmonės visokio pasielgimo, lyties ir ūgio; oras buvo baisiausias,—bet ir už tokią nakvynę reikėdavo mokėti: nešalsi juk ant lauko. Daugiaus penketo metų Raulas išbuvo tokiose iš-

lygose ir dikčiai jau paseno; dabar jis ne tik-tai kosėjo, bet ir krauju spiaudė: nuodingos dulkės dirbtuvės atliko savo darbą — džiova artinosi prie galo. Raulas tą jautė, pradėjo dar karščiau melstis, padėdamas visą viltį ant besiertinančios mirties. Viltis ta buvo jam šviesi: jis nejautė savyje tokios nuodėmės, kurios nebūtų atlyginę vargai jo gyvenimo...

Raulas mirė. Mirė jis tuose pačiuose namuose vargdienių, be skatiko ir giminių. Tas myris nelabai patiko kitiems gyventojams namų ir pačiam užveizėtojui, bet visgi reikėjo palaidoti Raulą. Ubagai-katalikai jo nemylėjo. Atsirado tik tai trys ubagės ir viens vargdienis, kurie pradėjo rūpintis, kad Raulą krikščioniškai palaidoti. Sunku vargdieniams buvo tą atlikti. Kad krikščioniškai palaidoti, reikia nunešti ant varpų, duoti kunigui ant mišių ir už nulydėjimą ant kapų. O tas dėl jų buvo brangu ir neišgalima. Mislijo, mislijo, ant galo šiaip-taip sudėjo pusrublį ant varpų ir nuėjo pas kunigėlį.

Klebonas nenoriai paėmė nuo jų pusrublį, sakydamas, kad miestuose ant varpų duodasi daugiau. Paskui, kad ubagės, pabučiavę ranką, ruošėsi jau eiti, klebonas paklausė: „na, o ant mišių ir laidotuvių ar neduosite?“ — „Kad, tėvut, nabašninkas nieko nepaliko po myriui,“ teisinosi vargdieniai. „Nepaliko?!“ — sušuko klebonas: „kad nepaliko,—tai pragėrė, kur-gi jis daugiau padės surinktus pinigų? Degsite, vaikai, pragare, kad neduodate ant bažnyčios ir užmirštate Dievą.“

Duodamas ubagėms tokį pamokinimą, klebonas visai užmiršo, kad jis vakar vakare pralošė kortomis 25 rublius, surinktus nuo žmonių darbininkų ir vargdienių ant bažnyčios ir mišių šventų... Ubagės dar sykį pabučiavo ranką klebono ir grįžo namon...

Ne vienam yra tekę būti ant laidotuvių savo pažįstamų, o ir giminių. Po myriui tuojaus susirenka gentys ir pažįstami, meldžiasi ir gieda šventas giesmes; paskui didi minia žmonių lydi į bažnyčią: už kokių varsnų arba ir daugiau pasitinka kunigėlis su kryžium, varpais visais skambina; atlydi į bažnyčią: kunigėlis pakrapina švęstu vandeniu, uždega daugybę žvakių,—prasideda mišios ir egzekvijos už dūšią mirusio; visa bažnyčia meldžiasi. Paskui visi lydi ant kapų: vėl eina kunigėlis su kryžium ir švęstu vandeniu, vėl skambina varpais,—o paskui eina dar didesnė minia žmonių: visi nori atiduoti paskutinį patarnavimą savo mirusiam artimui. Ant galo kūną įleidžia į duobę:

kunigėlis apkrapina kapą švęstu vandeniu, pasako puikų pamokslą,—ir žmonės po karštos maldos grįžta į namus prie savo darbų, ir paskui dar tankiai atsimesna apie velionį. Bet ta garbė ir maldos brangiai kaštuoja, ir nė vienas vargdienis negal iš jų naudotis: pas vargdienį nėra nė genčių, nė pinigų, už kuriuos galima būtų nusipirkti sau maldą... Nematė tokių laidotuvių ir mūsų Raulas!...

Nunešę pusrublį ant varpų, ubagės grįžo namon. Daug vargo jos turėjo, pakol gavo prastą grabą:—ir kiti ubagai sudėjo keletą skatikų, matydami tokį padėjimą nelaimingo Raulo. Vežėją pasamdo su penkrubliu kumelaitė. Ant galo grabą su Raulu padėjo ant ratų, ir prasidėjo lydėjimas: pirmagalyj pats vežėjas, apžergęs grabą, ragino savo kumelaitę; o paskui jį ėjo trys ubagės ir ubagėlis. Ta procesija—penki žmonės—perėjo per visą miestą be kunigo ir varpų skambinimo ir privažiavo prie kapų. Tę jie iškasė duobę, už kurią klebonas pareikalavo nuo jų rublio; paskui į tą duobę įleido grabą, kapą užkasė ir, sukalbėję poteries, vargdieniai išsiskirstė. Ant kapų viskas nutilo. Tik tai girdėtis buvo švilpiančių ir giedančių artimiausios liepos špokų, o ant kitos čirškės pulkas žvirblių: buvo pavasaris. Bet pašvilpavus, špokas ir žvirbliai pasikėlė nuo liepų ir prapuolė ore... Raulas vienas liko bemiegas... Amžiną atilsį.

“Ūkanų” Vieta Mūsų Literatūroje

(Taša nuo 27 pusl.)

Idomu ir nugriebdamas tik tai, kas patraukia. Skaitytojas neturi pasiduoti naiviai minčiai, jog jeigu taip rašytojas parašė, tai taip gal būt, ir reikėjo parašyt. Meno grožiui ribų nėra, konkrečiose sąlygose ir gražūs daiktai gali būti dar gražesni. Kritika reikalinga ir rašytojui, nes svetima akis linkusi pastebėti ir kito šiaudą vietoj savo rasto. Galimas daiktas, kad “Ūkanų” autorius kai kur sąmoningai prasilenkė su meno reikalavimais, norėdamas labiau pabrėžti savo mintį, paryškinti ideją, kas atrodė svarbiau už kokį nors gražų išdailintą vaizdą. Autorius, gal būt, gali nuo visų priekaištų apsiginti, bet skaitytojas turi teisę reikalauti, kad knyga būtų kartu ir naudinga ir graži. Ta teise jis privalo naudotis. Skaitydamas jis turi pastebėti viską, tada jam ta pati knyga daug daugiau pasakys. Tad ir šitos kritiškos pastabos yra parašytos tam, kad ši vertinga gerbiamo Mizaros knyga Amerikos lietuviams kiek galima daugiau naudotų atneštų.

ŽINGSNIAI PRIE TĖVO KAPO

JULMIS

Šio eilėraščio autorius Julmis žuvo Ispanijos liaudies kovoje prieš fašizmą. Tai vienas buvo iš daugelio lietuvių savanorių, nuvykusių 1937 m. pagelbėti Ispanijos žmonėms. Šis eilėraštis buvo parašytas dar 1936 metais ir iki šiol išgulėjo "L." archyve, niekur nepasirodęs Amerikos lietuvių spaudoje. Tačiau jis tilpo Kauno "Kultūros" 8-tam num. 1938 metų. Nežinome, ar "Kultūros" redakcija jį savotiškai suredagavo, ar patsai autorius, nesulaukęs pasirodant amerikiečių spaudoje ir pasiūsdamas "K." kopiją, šiek tiek pakeitė tūlas vietas, bet "K." laida kai kur nevisai sutinka su originalu, kurį mes turime ir kurį ištisai žemiau talpiname. — "Šviesos" Red.

Pakluonėse vakaras, lietus.
Lietuviškas, tikras ruduo:
Nudrebintos drebulės Karnupy,
Paraudę šermukšniai kapuos.

Iš pamiškės ūkanų aukštas
žmogus,
Juodas ir retas keleivis,
Per Karnupį suka kapuosna,
Kurie amžius laukūgalėj tyli.

Viensėdijose skalina šunės
Tvirtų mūrai apleisti, vieni:
Čia buvo kadaise sodybos,
Čia kaimas prie kelio tysojo.

Sugirgžda bėgūnai pasenę
vartelių,
Sukrankia varna šermukšny,
Per akmenis mūre byra lašai,
Sušlama lapai prie kapo.

Tas juodas ir retas keleivis
Jieško kapo tarp kryžių trijų.
Jieško kapo anądien supilto:
Visą žemę glamoni delnais.

Sukastą žemę suranda delnai,
Randa kapčių ant kapo supiltą.
Sustingsta tas juodas keleivis
Prie kapo be kryžiaus, akmens.

* * *

—Tėve!—norėčiau ištarti,
Bet tu neišgirsi sūnaus.
Plaukuota ranka rankos nebe-
spausi

Atsikosėjęs netarsi—a-ha!

Parėjau—ne tas palaidūnas
sūnus,

Kurs pasaulį, kaip latras, pra-
ėjęs,

Sugrįžta pas tėvą pastogės
prašyti,
Atgailauti suklupęs ant kelių.

Grįžau aš kareivis iš mūšių;
Didžią mintį kareivis pamilęs—
Pamiršo save jau visai,
Pamiršo tėtui daug kartų.

Tu savo pastogę turėjai, tėtusi,
Savojoj pastogėj užmerkei akis.
Sūnus tavo jau daugelį metų
Grumtynės' nematė pastogės.

Pavėlavus atėjo žinia,
Pavėlavus į trenksmą grumty-
nių:
Nežinau, ką atodūsis sakė,
Paskutinis atodūsis grįčioj.

Gal pasenusią širdį nekartą
sugėlė,

Kad sūnus tėtuiš pamiršo;
Kad aplink svetimi susiraukė—
Be sūnaus tu užmerkei akis.

Gal nekartą tarei: buvo sūnus,
Buvo—nebėra sūnaus;
Kažkas jam į galvą įlindo:
Pasaulin išklydo klajoti.

Gal nekartą verkei net, tėtusi,
Kad nėra kam seno užstoti
Kad rankos senatvėj neliko,
Skaudžiamam kur galėtų pa-
duoti.

Nerūstauki, tėve—sūnus greta
kapo,
Kažkur iš pietų parklajojęs.
Paskutinę pagarbą atnešė tau,
Sūniška meilė jį parviliojo.

Nerūstauk, tėtusi, iš kapo:
Ne lėbauti pasaulin išklydau,
Ne užmiršti sugrubusių rankų,
Kur prie plūgo man glostė
galvutę.

Daug kartų norėjau sugrįžti,
Aplankyti ir lūšną ir tavo
senatvę,
Bet kartais bejėgis tysojau,
O kartais į pančius įpintas...

* * *

Buvai tu, tėtusi, keleivis,
Pabaltę perėjęs skersai-išilgai.
Tu plunksnos rankoj neturėjęs—
Mane mažą geografijos mokei.

Parodei ežerą, miestą ant kalno,
Vidur Latvijos rodei upes;
Miškus ir žemaitiškus kalnus
Ir jūros pakrantę net kartą.

Tu Rygoj jieškojai žibalo,
muilo;
Ties Klaipėda druską pirkai—
Ir vežeisi namo — į valstiečio
pirkelę:
—Kad vaikam būtų vargo
mažiau.

Tu vežeis ir svajojai: bus drus-
kos namie;
Bus sotūs vaikučiai; kiaulę pa-
pjausiu.
Bet sutikęs žandarą vokiškai
kalbant,
Pėsčias be arklio grįžai.

Kai milijonai—armijos ėjo į
rytus,
Nuo Ukmergės basas šiaurėn
ėjai:

Girioj naktį glūdumoj tu
šnibždėjai:
—Ar grįšiu? Ar gyvus berasiu
visus?

Vėliau tave varė lietuviškas
vyras:

Paėmęs tvartely paskutinę
vištytę.

Parodęs tau šautuvą tarė:
—Vežk, seni, į šiaurę visus!

Ėjai siauručiukais žemaičių
keliais,
Greta šautuvų pilno vežimo;
Klauseis ką kareivis tau sako
greta:
—Ar, seni, patinka tėvynė?

—Patinka, sakei, man tėvynė.
Sakeis neapleisias lig karsto:
Tad sekančią naktį arklį, veži-
mą palikęs,
Sugrižai į gimtąsias pakluones.

* * *

Ir aš pasileidau tavosiom pėdom,
Aš jaunas—toliau nuklajojau.
Ir ten—atsiminės lūšną, tētušį—
žūtbutinēn grumtyne įstojau.

Paklausyki, tētuši, kodėl negri-
žau,
Kodėl užtrukau daugel metų:
Išėjau aš priešų gimtinės jieš-
koti,
Kurie žemę, lūšnas ir žmones
praryja!

Buvau aš mokyklose, rūmuose,
soduos;
Redakcijų salės', kasyklų gelmėj;
Nudažiau daugel sienų muzėjuos,
Daugel durų, verandų gražių.

Dirbau suolus parkų alėjom,
Balkonus betono išliejau.
Bet pats nė balkonuos, nė rū-
muos
Prie stalo nė kart nesėdėjau.

Stogų kiek virš miesto pakėliau,
Nugražinau bokštus, fasadus,
O patsai be pastogės daug kartų
Įtrauktu pilvu vaikštinėjau.

Kaldamas stogą, ar bokšto vir-
šūnėj,

Žemai gatvėse dundant tramva-
jams,
Šypsojaisi saulei—aš jaunas:
pasieksiu!

—Ryt tėvukui išsiųsiu laiš-
ką.
Nesulaukei, tėvuk, par-
šauk.
Nė laiško sūnaus nesulaukei:
Jis tempdavo laiptais plytų
naštas,
Vis tikėdavo sau—jaunas aš dar.

Ateidavo dienos, praeidavo die-
nos
Subaltuodavo bokštai virš mies-
to,
O aš baigiamą plytą prilipdęs
Be puspadžių eidavau uostan...

Neslydo sūnus, ne latrais išėjo,
Restoranuose durų nevarstė,
tėvuk;
Nė ruletėj nebandė jis laimės,
Nors dažnai jo pastogė—padangė.

Kartą, va, šitokią rudenio dieną
Rūmų didžiulių pamūrėj ant
bruko
Sudribęs po plytų našta suvai-
tojo:
—Jieškot išėjau—štai radau!

Kartą, va, šitokį rudenio vakarą,
Kai lapų pribarstė šiaurys,
Už miesto, kur žvyrdubės tyso
Sūsirinkusių tūkstančiui žodį
pasakė.

Daug vakarų po to vakaro buvo,
Į tūkstančių daug jis kalbėjo.
Su miniomis drauge žygiavo
Ir tūkstančius žodžių parašė.

Buvo mūšiuos, atakoj, belaisvėj
Su draugų tūkstančiais, be
draugų—vienas,
Upėmis plaukė, buvo pajūry,
Pietiniuos raistuos klydinėjo.

Šiaurėje grūmės saujelėj, be-
laisvis rytuos,
Kalbėtojas minioj, poetas už
grotų;
Jo lūšnose klausės už miško
Suvažiavimai jo balsą girdėjo.

Karaliaučiu įvertino plunksną,
Maskvoj jį skaitė, spausdino.

Kauno uoste bedarbis jį klausė:
—Gal pažįsti Julmį, jis aprašė
tėvuką?

—Jis, kad tėvų tūkstančiai
ir šimtai sūnų

Išvarginti darbo, bado ir šalčio
Dėl kitų—į kapus nukeliauja,
Dėl kitų—gimsta, gyvena ir
miršta.

Supraski, tētuši, kodėl negrižau,
Kodėl užtrukau daugel metų:
Mūs kova plati, mūs frontai
begalo—
Nuo Karnupio lūšnos toliau
Madrido!

* * *

Tie kiti—tais tramvajais va-
žiuoja,
Tuose bokštuos gyvena, kur
grąžino jis.
Tie kiti tose salės' lėbauja,
Apsistatę ginkluotais sargais.

Tie kiti—tai tie patys, tėvuk,
Kur tau atėmė arklį ir vištą,
Kur be puspadžių sūnų paleido
Ir nuvarė tave į kapus.

Prieš juos frontas platus, bet ir
prastas:

Vadina jį—liaudim—visur.
Aš pietryčių saulėje koviaus,
Kai paskutinį tu kart dūsavai.

Dedu aš ant kapo tau žvaigždę,
Dedu greta kryžių trijų.
Žvaigždė ta man kelią vis rodė;
Tau—už sūnų kareivį—klajūną.

Tie kryžiai—jie ženklas mirties.
Tu sūnų laisvūną išūgdęs,
Ne sau tu gyvenęs ir žuvęs—
Neapkęsk nė ant kapo vergijos.

Spaudžiu smėlį ant kapo, tėvuk,
Nes rankos gyvos neradau.
Tuoj grįžtu pašvaistėn į pietus:
Gal silpnėja kuris, gal kuris
pasigedo...

Tuoj grįšiu pašvaistėn į pietus,
Palieku plūgu tavo kilnotąją
žemę:
—Ten liko nebaigtas sakyti
žodis,
Ten liko šūvis, nebaigtas iššauti.

Ar kapą dar tavo lankysiu
kada?
Kareivis kur žengs juk n...
Gal kur pakrūmėj su
Gal ant bruko nuvirs...
von?!...

Bet ne mirtį minėti grįžau,
Ne rymoti paklaikus ant kapo—
Pažvelgti į palaikus seno žmo-
gaus
Ir keršto grumtynėms sukaupiti.

Einu. Mano pėdos čia lieka,
Palieku tētušį šioj žemėj piktoj,
Kurią jis su meile per amžių
švelniausiai pureno, akėjo.

Einu aš šią žemę gyvenimui
kelti,
Grįžtu, kur rankų galingų jūra
Užsispyrė—ar žemę pakelti ir
skristi,
Arba ateičiai jos—savim tiltą
nukloti.

Pasiskųst dar norėjau, tėvuk;
Tariausi dar gyvą atrasiąs.
Tad nors neišgirsi manęs,
Bet gelia širdyje daug žodžių!
* * *

Man nelengva grumtynių ke-
lionė:
Jei sutiktum ant kelio vien
priešą,
Vien niekšo iškrevintą veidą—
Grumtynės būt aiškios iš viso!
Bet kartais sutinki net draugą,
Kurs už Leniną sakos didesnis,
Ir spjauna į veidą ir man ir
kitiem:
—Netikiu jums. Be nugarkau-
lio jūs!

Tad eini su tuo skrepliu ant
veido,
Grumies galvą nuleidęs žemyn...
O žiūrėk jau rytoj tas didvyris
Užuovėjon lekia — parodęs kul-
nis...

Ir priešas klastingas, jis šimt-
mečius mokės!
Jei negali jis kulka nukauti
žmogaus,
Užnuodytas strėles gamina—
Ir šauda į mūsų rykiuotę.

Ir štai kurią rudenio dieną
Sutrenktas smūgio krinti ant
bruko,
O draugai apsisukę sau eina:
Tor... lėm užnuodytos širdys!

Vi... esi vienas ant kojų,
Silpnas velkiesi paskui—
Nėra paties į ką atsiremti
O rykiuotė?... Toli jau rykiuo-
tė.

Vos pavelki kojas, geliančia
širdžia
Eini, vejies tą rykiuotę...
O kai pašaukia vėl ji atgal—
Pamiršęs—skrendi lyg į puotą!

Sakyk, ar supras ten rykiuotėj,
Kaip brangios gimtinių abi?—
Čia laukūgalėj kapas tavasis,
Ten kraujas išlietas granite.

* * *

Pripažįstu tau, tėve, prie kapo--
Už tėvišką meilę nebėra dides-
nės,
Didesnės už motinos meilę
žmogiškos meilės—sakau—
nebėra!

Užpultas šnipų pačiam vidury
miesto
Staiga nėriau į pirmas duris,
Universiteto koridoriun puolęs,
Studentų minion įlindau.

Vieną artimą veidą sutikęs ta-
riau:
—Domai, drauguži, tu čia?
—Išveski mane kur į kiemą,
Išleiski į kalną, į parką...

Tas veidas iškrypo ir tarė:
—Socializmas žmonijai—ne ke-
lias...
Tavęs nepažįstu aš jau!—
Ir dingo kepurį bangoj.

Domas—draugas tas pats,
Kurį kartą policijai puolus,
Silpna krūtine užsisistojau
Ir pluoštą jo raštų suvalgiau.

Kai apsuptas kartą lūšnelėj
šnipų,
Vargais negalais radau krūmus,
Lūšnelėje liko vienas tėtušis,
Kur laužės prie durų ginkluoti...

Įsilaužę jie rėkė tėvukui senam:
—Ei, seni, kur paslėpei sūnų?!
Už jį!—mes imam tave,
Nušausim tave išsivedę!

Tu abidvi apsiavei kojas,
Baltais autais, trinyčiais dvejais
Ir tarpan ginklų atsistojęs
Tarei: pasirengęs aš jau...

Buvau su draugais uždarytas,
Apleistas—belaisvis—visų.
Kartą sargas atsklendęs duris
Išsitempė į kiemą mane.

Sunkūs vartai šiek-tiek prasi-
vėrė
Įėjo maža moteriškė, baili
Maža, sena moteriškė—mama:
Tuoju sūnų belaisvį pažino.

Tam sūnui ji nešė šį-tą,
Kurs dovanų jai niekad nene-
šiojo:
Didžiules tris kriaušes išrinkus
Ir sūrį iš kaimo gimtinio...

Dar sūrį nebaigęs sugraužti
Gavau antspaudais ištisai nu-
žymėtą,
Daug kartų žiūrėtą, braukytą
Mylimosios laišką mažutį.

Jame mylimoji man rašė:
—Lik sveikas, belaisvi mielas!
Gyvenimas ūžia, kaip jūra,
Kartu ir aš einu su juo...

Dabar tikiu, kuo pirma abejo-
jau:
—Už tėvišką meilę nebėra di-
desnės,
Didesnės už motinos meilę
žmogiškos meilės — sakau —
nebėra!

Tiktai už šią didžiąją meilę
Viena mintis yra didesnė,
Yra didesnis vienas darbas,
Už patį žmogų jis didesnis!

Grįžtu į pietus aš tam darbui,
Plūgu purenta žemė lieka:
—Ten liko nebaigtas sakyti žodis,
Ten liko šūvis, nebaigtas iššauti.

Kaunas,
7-IX-1936.

0,40

A.L.D.L.D. VAJUS

PDP 609
1939.1
LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA

Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija (Liet. Literatūros Draugija) paskelbė vajú už naujus narius. Vajus prasidėjo su vasario 1 diena ir tęsis iki 1 dienai gegužės.

Kas Gali Įstoti?

Į Lietuvių Literatūros Draugiją gali įstoti kiekvienas lietuvis, kuris myli savo kalbą, tautą, kultūrą, progresą, laisvę, demokratiją, kuris nėra blogo apsiėjimo žmogus. Prie mūsų organizacijos gali prigulėti vyrai ir moterys, jauni ir seni. Čia gimęs jaunimas, kuriam lengviau skaityti anglų kalboje, gauna anglų kalboj literatūrą.

Koki Organizacijos Tikslai?

Draugija leidžia knygas, brošiūras ir žurnalą. Ji ruošia prakalbas, paskaitas, prelekcijas, apšvietos ir kultūros vakarus, remia įvairias kovas už darbo žmonių ir abelnai žmonijos geresnį gyvenimą, progresą ir civilizaciją.

Kiek Reikia Mokėti Duoklių?

Narys moka 10 centų įstojimo (*kurio nėra laike šio vajaus*). Nario metinė duoklė yra \$1.50. Bet jeigu iš šeimynos priklausau daugiau, kaip vienas asmuo, tai tik vienas moka \$1.50, o kiti gali prigulėti mokant tik po 10c į metus ir turi lygias teises su visais nariais, apart gavimo literatūros.

Ką Gauna Literatūros Draugijos Nariai?

Literatūros Draugijos nariai, mokėdami metinę duoklę, ne vien gauna teisę būt nariais didžiausios lietuvių kultūros ir apšvietos draugijos, bet dar gauna ir veltui literatūros. Kiekvienas narys, kuris moka \$1.50 į metus, tai per visus metus gauna gerą, moksliską ir didelį trimėnesinį žurnalą "Šviesa." Nariai, kurie nori gauti tik "Šviesą," jie metinių duoklių moka tik \$1.

Dovanos Kuopoms:

Kuri kuopa gaus daugiausia naujų narių, tai bus suteikta *garbės vėliava*, kuri yra raudonos spalvos.

Dovanos Nariams:

Pirma dovana — rašomoji plunksna už \$10, su Literatūros Draugijos vardu.

Antra dovana — "Laisvė" arba "Vilnis" ištisiems metams.

Trečia dovana — "Laisvė" arba "Vilnis" pusei metų arba "Liaudies Balsas" metam.

Kas Galės Gauti Dovanas?

Kiekviena kuopa ir kiekvienas narys turi teisę stoti į lenktynes vajaus laiku. *Garbės vėliava* — ant kurios bus laimėjusios kuopos numeris ir miesto vardas — laimės ta kuopa, kuri gaus daugiausiai naujų narių vajaus metu, tai yra, kurios nariai daugiausiai pasidarbuos.

Atskiri asmenys gaus sužymėtas dovanas, nepaisant, ar jų kuopa laimės *garbės vėliavą*, ar ne. Atskirų asmenų naujų narių duokles siunčia kuopa, pažymėdama, kas juos gavo. *Nariai turi būti pilnai apsimokėję* tokią duoklę, kokia jiems priklauso. Atskiras asmuo gaus teisę laimėti tik tada, kad ir mažiausią dovaną, kada jis gaus ne mažiau 15 naujų narių į organizaciją.

Literatūros Draugijos Centro Komitetas kviečia visus apskričius, kuopas, narius ir nares į vajaus darbą.

Kur Galima Įstoti į Draugiją?

Į Literatūros Draugiją galima įstoti kiekviename mieste, kur tik yra jos kuopos. Kur kuopų nėra, ten lietuvių gali pavieniais prigulėti, tai yra, pasimokant savo duoklę tiesiai į centrą: ALDLD, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

ALDLD CENTRO KOMITETAS.